

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1867-1868.

Verslag der bijeenkomst van den 31sten Januarij 1868.

De heer STARING, Onder-Voorzitter, opent de Vergadering ten 7½ ure, en brengt ter kennis der leden :

1°. dat heden morgen van den Voorzitter een telegram is ontvangen, waarbij berigt wordt, dat hij onverwacht verhinderd is in zijn voornemen om dezen avond in de Vergadering te verschijnen ;

2°. dat het verslag van de vorige bijeenkomst binnen weinige dagen aan de leden zal worden rondgezonden. De uitgave werd vertraagd, omdat het bestuur bij het verslag de naamlijst der leden wenschte te voegen. Verbeteringen in die lijst te brengen, hebben het oponthoud veroorzaakt.

De Onder-Voorzitter geeft daarna het woord aan den heer L. MULDER, die tot onderwerp van zijne rede heeft gekozen : *De Vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog.*

De heer MULDER zegt het volgende :

Mijne Heeren,

Toen de heer GORI, nu drie maanden geleden, hier als spreker optrad, en ons in eene rede, waarin grondige kennis van zijn onderwerp wedijverde met warme belangstelling in het lot van den gekwetsten krijgsman, zijne denkbeelden had ontwikkeld omtrent de doeltreffende inrigting van de geneeskundige dienst bij

1867/68. 9

het leger, eindigde hij met zijn gevoelen mede te deelen omtrent de hulpmaatschappijen tot verzorging van gewonde en zieke krijgslieden in tijd van oorlog, welke in de laatste jaren in bijna alle landen van Europa, en laatstelijk ook in ons vaderland verzezen zijn. Reeds op dien avond zelf was het mijn voornemen omtrent dit punt mijne denkbeelden mede te deelen, welke in vele opzigten van die des sprekers verschilden, doch de ver gevorderde tijd bette mij aan dat voornemen gevolg te geven, daar het onderwerp te rijk, en, ik geloof er te mogen bijvoegen, aan de meeste hoorders te weinig bekend was, om met hoop op eenig goed gevolg uit den strijd van verschillende meeningen genoeg licht te doen opgaan en tot een bevredigend resultaat te geraken.

Ik uitte daarbij den wensch, dat een der leden onzer Vereeniging het op zich mogt willen nemen, in eene der volgende vergaderingen die hulpmaatschappijen te bespreken.

Ik heb mij ten taak gesteld zelf dien wensch in vervulling te brengen, en ik stel mij voor, u eerst een kort historisch overzicht te geven van het ontstaan der bedoelde maatschappijen, en daaraan vervolgens eenige beschouwingen vast te knoopen omtrent de wijze, waarop zij naar mijne meening behooren te werken, en de beginselen, die zij, op grond van de elders reeds verkregen ondervinding, tot de hare moeten maken.

Het is nu ruim vijf jaren geleden, dat een boek in het licht verscheen, waarvan in waarheid gezegd kon worden, dat het eene rilling deed gaan door geheel Europa. Dat werk — *Un Souvenir de Solferino* — behoorde tot die geschriften, welke niet alleen den lezer van de eerste bladzijde tot de laatste in spanning houden door den meesterlijken vorm, door een levendigen stijl, door eene onovertroffen aanschouwelijkheid van voorstelling, maar die het geluk hebben de edelste snaren van het gemoed te treffen en daardoor eene algemeene sympathie op te wekken. Binnen zeer korten tijd zag de schrijver, HENRI DUNANT uit Genève, zijn werk in alle Europeesche talen overgezet, en, wat meer zegt, zijn denkbeeld in alle Europeesche landen verspreid en ondersteund. Dat denkbeeld, zoo als het op eene der laatste bladzijden van zijn boek in weinig woorden geformuleerd wordt, was: „het oprigten van vrijwillige hulpmaatschappijen, die zich

ten doel stellen om in tijden van oorlog de gekwetsten te helpen of te doen verzorgen."

Hoe was dat denkbeeld bij hem opgewekt?

Door toevallige omstandigheden bevond hij zich op den 24sten Junij 1859 te Castiglione, op korten afstand van Solferino, en was daar van de hoogten ooggetuige van den ontzettenden worstelstrijd, welke dien dag tusschen het Fransch-Sardinische en het Oostenrijksche leger gestreden werd. Met korte, levendige trekken beschrijft hij den opmarsch van de wederzijdsche korpsen, de inleiding en de ontwikkeling van het gevecht, de bestorming en de herhaalde ontruiming en herovering der Oostenrijksche stellingen, der verschanste huizen en kerken van Medolo, Solferino en Cavriana. Langs de geheele breede slaglinie, gedurende vijftien uren, duurt het gevecht, alleen afgebroken door het woe-den der elementen, door een onweder en stormwind, die zelfs den wanhopigen strijd eenigen tijd tot stilstand dwingt; iedere hoogte wordt met de bajonet veroverd, iedere plek wordt voet voor voet betwist. Ieder dorp wordt een slagveld; huis voor huis, pachthoeve na pachthoeve wordt belegerd; op elken drempel, op elk binnenplein hebben moordtooneelen plaats. Gesloten kolonnes werpen zich op elkander met het geweld van een verwoestenden bergstroom, die alles op zijn weg vernielt. Geheele Fransche regimenten storten zich *en tirailleur* op de Oostenrijksche massa's, die telkens weder worden aangevuld en nog talrijker schijnen te worden en als ijzeren muren den aanval weerstaan. Geheele divisien leggen hunne ransels af, om zich gemakkelijker met de bajonet op den vijand te werpen; wordt er een bataillon teruggedreven, dan neemt een ander terstond zijne plaats in. Iedere heuveltop, iedere hoogte, iedere rotskant wordt het tooneel van een hardnekkig gevecht. De lijken liggen bij hoopen langs de heuvels en in de ravijnen.

Ginds heeft er een vreeselijke strijd van man tegen man plaats. Oostenrijkers en Verbondenen werpen elkander onder den voet, dooden hunne tegenpartij; met den voet op bloedende lijken staande, verbrijzelen zij hunnen vijand den schedel met kolfslagen of doorboren elkander met sabel- of bajonetsteken. Men geeft geen kwartier; het is eene slagting, een gevecht als van wilde naar bloed dorstende dieren. De gekwetsten zelve strijden nog; en

hij, die geene wapens meer heeft, grijpt zijnen tegenstander bij de keel om hem te verworgen.

Ginds grijpt eene dergelijke worsteling plaats, maar het tooneel wordt daar nog ijselijker door het naderen van een eskadron kavalerie in galop. De paarden verpletteren onder hunne ijzeren hoeven, beide stervenden en dooden; daar verbrijzelen zij eenen armen gekwetste de kaak; ginds eenen anderen den schedel; daar weder vermorselen zij eenen ligt gewonde de borstkas. Boven het paardengebriesch uit hoort men vervloeking en kreten van smart, woede en wanhoop.

Een weinig verder ziet men de rijdende artillerie de kavalerie volgen; zij baant zich met geweld in galop eenen weg midden door de gekwetsten en dooden, die daar dooreen liggen; vreeselijke verminkingen en martelingen zijn een gevolg van dit alles; de grond drenkt zich in letterlijken zin met bloed, en de vlakke is bezaaid met lijken of gedeelten er van.

Men kent den uitslag van het gevecht. Laat in den namiddag beginnen de troepen van Keizer FRANS JOZEF den terugtogt; het Fransche leger bezet het duurgekochte slagveld. De zon neigt ten ondergang en de schaduwen der avondschemering breiden zich over het groote moordveld uit. De stilte van den nacht vervangt het ontzettende kriegsrumoer, maar eene stilte, afgebroken door gekerm, gesteun en een jammerend roepen om hulp. „Wie is in staat,” roept DONANT uit, „het ijselijk lijden te schetsen, waarover deze vreeselijke nacht zijnen sluijer spreidt?”

De morgenzon van den 15den Junij beschijnt een schouwtooneel, te ontzettend dan dat men, zonder ooggetuige geweest te zijn, er zich een goed denkbeeld van zou kunnen vormen. Het slagveld is bezaaid met lijken van menschen en paarden; langs de wegen, in de grachten, langs de heuvels, in de boschjes, in de weiden, overal liggen dooden, en in de omstreken van Solferino liggen ze opeengestapeld. De velden zijn platgelopen; het koren en de maïs, die er op stonden, zijn vertrapt; de heggen en boomgaarden zijn verwoest, en hier en daar ziet men groote plassen bloed. Men ziet de dorpen verlaten, maar overal ontwaart men de uitwerkselen van geweer- en kanonvuur, van granaten, vuurpijlen en bommen; de muren waggelen, daar de kogels er groote gaten in geslagen hebben; de huizen zijn gescheurd

en gebarsten; daken, vensters en deuren zijn vernield; de bewoners, die meer dan twintig nur zonder voedsel en licht in de kelders hebben doorgebracht, beginnen te voorschijn te komen; hun wezenlooze blik spreekt van den langdurigen angst, die hen gefolterd had.

De ongelukkige gekwetsten, die men thans daar ziet liggen, zijn bleek en uitgeput. Sommigen, en vooral zij, die het zwaarst gewond zijn, vertoonen op hun gelaat eene uitdrukking van stompzinigheid; zij schijnen niet te verstaan wat men hun zegt; zij rigten hunne starende oogen naar u toe; maar deze sufheid verhindert toch niet dat zij hun lijden gevoelen. Anderen zijn weer onrustig en gejaagd; hunne leden beven en trillen. Die arme lijdens daar grinds, met hunne geopende wonden, waarin zich reeds de ontsteking begint te openbaren, zijn als razend van pijn; zij smeeken dat men hen maar afmake. Weer anderen liggen daar met een vertrokken gelaat in de laatste worsteling van den doodstrijd. Elders weer liggen ongelukkigen, niet alleen door kogels of granatengekwetst, maar ook nog met verpletterde ledematen, doordien de zware artillerie-wagens over hen henen gerold zijn. De cylindervormige kogels hebben bij velen splijtingen der beenderen veroorzaakt, zoodat bijna ieder van deze soort van kogelwonden tot de gevaarlijkste behoort. Niet minder gevaarlijke kwetsuren zijn door granaten en andere projectielen toegebracht, terwijl de gewone samenstellingen van zulke verwondingen als de splintering, de verbrijzeling, het indringen van kleedingstukken, zand enz. in de wonde, veel bijdragen om des lijdens pijnen te vermeerderen; vandaar dus, dat gekerm en martelkreten hier overal worden gehoord.

De wandelaar, die thans de plaatsen doorkruist, waar gisteren slag is geleverd, bevindt zich overal te midden eener schromelijke verwarring, en is getuige van een wanhoop, eene ellende, die haars gelijken niet heeft.

Toen de slag begon, had men in de pachthoeven, huizen, kerken en kloosters, die in de nabijheid waren, en zelfs in de open lucht, in de schaduw van een paar boomen, ambulances en verbandplaatsen opgericht, waar allen, die gedurende den morgen gekwetst waren, eenigermate althans werden verbonden. De Fransche officieren van gezondheid vervulden ijverig hunnen pligt;

de meesten gunden zich gedurende vier en twintig uren geen oogenblik rust; twee van hen, die werkzaam waren bij de ambulance van den chirurgijn-majoor Méry, *Médecin en chef* van de garde, hadden zoovele groote operatiën te verrigten en verbanden te leggen, dat zij van vermoeienis en afgematheid uitgeput nêêrzeggen; in eene andere ambulance was een hunner collega's zoodanig vermoeid, dat hij om zijn werk te kunnen voortzetten, genoodzaakt was zich door twee soldaten te laten ondersteunen.

Drie dagen en drie nachten was men bezig om de dooden, die op het slagveld waren blijven liggen, te begraven; maar het is gemakkelijk te begrijpen, hoe menig lijk, dat in een greppel, gracht of bosch verborgen lag, het eerste onderzoek kon ontgaan. Deze lijken, even als die der paarden, verspreidden later een vreeselijken stank en werden daardoor ontdekt.

In het Fransche leger wordt per compagnie een zeker getal manschappen aangewezen om de dooden op te zoeken en te begraven; gewoonlijk doen zij het dezulken, die tot hun korps behooren; zij teekenen dan het kleedings-nummer van den doode op, en in dien treurigen pligt bijgestaan door gehuurde Lombardysche boeren, leggen zij het lijk met kleederen en al in een grooten kuil. De haast, waarmede dit wordt gedaan, de domheid en ruwe zorgeloosheid van vele dezer boeren, zijn genoeg bekend, en er zijn dus, helaas, redenen genoeg om te gelooven dat daar menig levende, tegelijk met de dooden, wordt begraven. De decoratiën, het geld, het horologie en de papieren, die men bij gesneuvelde officieren vindt, worden later aan hunne familie gezonden; maar, waar zoovele duizende lijken te begraven zijn, is het onmogelijk aan dezen pligt naar behooren te voldoen.

Verscheidene dagen gaan voorbij, eer de gekwetsten opgenomen en onder dak gebracht zijn. Of dat echter met allen het geval is geweest, mag betwijfeld worden. Men heeft beweerd, dat men op den 25sten Junij, dus den dag na den slag, in staat is geweest, alle op den 24sten gewonde Franschen en Oostenrijkers van het slagveld te doen opnemen. Zij, die dit meenen, zegt DONANT, geven al dadelijk het bewijs, dat zij geen ooggetuige van dit treurtoneel zijn geweest. En werkelijk; wanneer wij lezen dat men zelfs drie weken later nog hier en daar lijken gevonden heeft,

dan kan men het vermoeden niet ongegrond noemen, dat verscheidene daarvan op het oogenblik toen de mogelijkheid nog dáár was, hen, indien men ze gevonden had, op te nemen en in zekerheid te brengen, nog tot de levenden zullen behoord hebben.

Waarlijk, er is slechts weinig verbeeldingskracht noodig, om zich voor te stellen, welk ontzettend lijden daar geleden moet zijn vóór dat die ongelukkigen den laatsten adem uitbliezen.

Wanneer ik hier het woord rigtte tot eene vergadering, die bijeengeroepen was om opgewekt te worden tot deelneming aan het groote werk der philanthropie, waardoor het lot van duizenden gewonde krijgslieden kan worden verzacht; wanneer het meer bepaald mijn doel was, op de bijzonderheden te wijzen, die den wensch tot verwezenlijking daarvan deden ontstaan, ik zou nog eenigen tijd met u verwijlen bij de treffende schilderijen, die DUNANT geeft van de jammertooneelen, waarvan hij in de eerstvolgende weken na den slag getuige was. Kerken, kloosters, huizen, straten, pleinen in alle omliggende dorpen zijn vervuld met gewonden. Carpenedolo, Castel Goffredo, Medolo, Guidizzolo zijn in groote hospitalen herschappen. Er is op vele punten gebrek aan water om de ongelukkigen te laven, die in de hitte der koorts versmachten; gebrek aan levensmiddelen voor die duizenden, waarvan een groot aantal sedert den vroegen morgen van den 24sten niets gegeten hebben. Vele gekwetsten zijn letterlijk gestorven van honger en dorst. Er is in den eersten tijd gebrek aan pluksel en linnen, en toen eindelijk na inspanning van alle krachten eenige orde in die verwarring ontstaan was, ontbrak het aan handen, die gewoon waren de wonden te verbinden; aan personen, die niet enkel goeden wil toonden, maar die ook in staat waren, krachtige en doelmatige hulp te bewijzen, waar ze zoo dringend noodig was.

Ik wil echter den schrijver niet volgen bij al de hartverscheurende tooneelen, die hij met ontzettende waarheid schildert, die u de ziel met afgrijzen, maar ook met het diepste medelijden vervullen. Gewis, al de verschrikkingen van een slagveld in de uren van den strijd zijn niets in vergelijking met de vreeselijke ellende, die nog weken en maanden daarna geleden wordt.

En is het wonder, dat hij, die van dat alles ooggetuige was, die

daar, zooveel hij kon, met inspanning van al zijne krachten die ellende zocht te lenigen, doch elk oogenblik moest ondervinden hoeveel aan alle kanten ontbrak, hoeveel verwarring er bestond, zelfs bij de meest opregte begeerte die zich overal openbaarde om bijstand te verleen, dat hij het denkbeeld bij zich voelde oprijzen aan de mogelijkheid, dat van elders eene hulp mogt worden aangebragt, die onmogelijk alleen van het legerbestuur te verwachten is. Is het wonder, dat hij zijne treffende schildering met de volgende woorden besluit :

„Waarom heb ik al die tooneelen van rampspoed en ellende verhaald; waarom al die smartelijke gewaarwordingen opgewekt? Waarom heb ik er, als het ware, behagen in geschept om dit vreeselijk onderwerp zoo haarfijn, zoo uitvoerig mogelijk uit te werken?

„Laat mij deze zoo natuurlijke vraag met eene wedervraag beantwoorden :

„Wat dunkt u van het oprigten van vrijwillige hulpmaatschappijen, die zich ten doel stellen om in tijden van oorlog de gekwetsten te helpen of te doen verzorgen?

„Het is reeds drie jaren geleden, dat ik van al die treurtoneelen, die ik daar heb medegedeeld, getuige was. De indrukken, die ik toen ondervond, hebben nu veel van hunne frischheid verloren, en de beschrijving zal hierdoor ook veel van eene gewenschte aanschouwelijkheid missen, maar toch, veel er van staat mij nog levendig voor de oogen. Het waren vreeselijke dingen, die ik daar zag, — vreeselijke woorden, die ik daar hoorde. Ik heb uit mijne herinneringen eene schilderij zamengesteld, en haar u voorgehouden, in de verwachting dat het aanschouwen dezer gebeurtenissen ook bij u de vraag, die ik daar zoo even deed, zou kunnen doen oprijzen; in de hoop dat kundige menschen-vrienden zich mogten verledigen om daaraan ernstig al hunne gedachten te wijden. Indien het mij door het schrijven dezer bladen gelukt mogt zijn, de algemeene belangstelling op dit door mij u voorgesteld onderwerp te vestigen, dan zal ik niet te vergeefs hebben geschreven.”

Het blijkt ten duidelijkste uit de verschillende geschriften, welke DUNANT op zijn *Souvenir de Solferino* heeft doen volgen,

dat hij zijne inzigten verder heeft willen ontwikkelen, naarmate hem van alle zijden meer en meer bijvalsbetuigingen toekwamen. Zoo heeft hij achtereenvolgens aangedrongen op de volgende hoofdpunten:

1°. De oprigting in tijd van vrede en in alle landen van Europa van internationale en vaste comités, die bij tijds zich voorbereiden om op verstandige en spoedige wijze de menschlievende geestdrift, welke zich bij het uitbreken van den oorlog altijd openbaart, te nutte te maken en te leiden.

2°. De onderlinge verbinding en internationale samenwerking der verschillende Europeesche comités, die elk op hunne wijze en langs den weg, die door de eigenaardige zeden en gebruiken der onderscheidene landen wordt aangewezen, tot een zelfde algemeen menschlievend doel moeten samenwerken.

3°. Het onzijdig verklaren der ambulances en hospitalen van alle beschaafde landen, met een gelijke vlag voor allen; de onzijdigheid der gewonde of zieke krijgslieden, die als onschendbaar moeten worden beschouwd, en opgenomen en verzorgd, tot welke natie zij ook mogen behooren; de onzijdigheid der officieele geneeskundige diensten, en eveneens van alle die wakkere en hulpvaardige personen, die zich uit eigen beweging onder de bevelen en de leiding komen stellen van de militaire geneeskundigen of van de legerhoofden, om hun eene vrijwillige medewerking te verleen, welke in de groote oorlogen even zoo welkom als onmisbaar is; de aanneming van een band om den arm als een algemeen onderscheidingsteeken voor alle militaire geneesheeren en hunne officieele of vrijwillige helpers.

4°. De verspreiding door middel der nationale comités van de denkbeelden van menschlievendheid en hulpbetoon onder de Europeesche volken en legers, ten behoeve van den overwonnen, gekwetsten of gevangen vijand; en als gevolg daarvan het ongemoeid laten der bewoners van het oorlogstooneel, die de gekwetsten te hulp komen.

5°. Het op gezette tijden bijeenroepen van afgevaardigden, hetzij van de nationale comités, hetzij van de geneeskundige dienst in de onderscheidene legers; het schenken van aanmoedigingen door de vaste comités aan de uitvinders van verbeteringen, die betrekking hebben zoowel op de dienst in de hospitalen en op

hunne inrigting als op de vervoermiddelen voor de gewonden , hunne verzorging enz.

Alles te zamen genomen , zocht dus HENRY DUNANT tegelijkertijd twee doeleinden te bereiken : vooreerst het verkrijgen van de goedkeuring , de bescherming en de medewerking der regeringen van alle landen bij het werk , dat hij wilde tot stand brengen , en ten tweede het inboezemen van belangstelling aan de volken van Europa om eene sympathie op te wekken , die zich door handelen openbaarde. Hij wenschte , in één woord , dat de bijzondere liefdadigheid te hulp kwam aan de officieele geneeskundige korpsen , die bij de legers zijn ingedeeld , en ten einde dat vrijwillige element te vrijwaren , vroeg hij de internationale en algemeene onzijdigverklaring , zoowel van het geneeskundig personeel als van het vrijwillige personeel , dat zich geheel en al tot beschikking van het eerstgenoemde moest stellen.

De edele en volhardende pogingen van DUNANT werden met een gunstigen uitslag bekroond. De Geneefsche maatschappij tot algemeen nut nam in hare zitting van den 9den Februarij 1863 , op voorstel van haren voorzitter GUSTAVE MOYNIER , het denkbeeld over , en weldra vormde zich te Genève eene speciale commissie , waarvan de bekende Zwitsersehe generaal DUFOUR voorzitter en de heeren MOYNIER , DUNANT , MAUNOIR en APPIA leden waren , die allen begrepen dat het noodig was , de zaak zoo spoedig mogelijk van Europeesche bekendheid te maken.

In September 1865 zou een internationaal congres van weldadigheid te Berlijn gehouden worden , waarop zij de zaak ter sprake wenschten te brengen , doch toen dat congres tengevolge van onderscheidene omstandigheden eerst uitgesteld werd en later ook geen plaats had , ging DUNANT zelf naar Berlijn om zijne denkbeelden aan het groote statistische congres , welks zittingen den 7den September daar ter stede zouden geopend worden , te onderwerpen. Zijn voorstel werd in handen gesteld van eene sectie dier vergadering , welke de sterfte bij burgers en militairen tot onderwerp van haar onderzoek had , en deze bragt daarover een zeer gunstig rapport uit , waarmede het congres in de zitting van den 11den September zich met algemeene stemmen vereenigde.

Inmiddels had het comité van Genève besloten eene algemeene

oproeping te doen ter deelneming aan eene internationale conferentie, uitsluitend aan dit onderwerp gewijd, en die den 26sten October in genoemde stad zou bijeenkomen. Die oproeping had al het gevolg, dat men er van kon wenschen; het was blijkbaar dat het besluit van het beroemde statistische congres aan het voorstel een groot gewigt had bijgezet, en dat het gunstig votum, uitgebragt door mannen als een markies d'AVILA, minister van finantiën in Portugal, door een QUÉTELET, België's eersten statisticus, en door Englands beroemden geneesheer Dr. FARRE, ook de regeringen van Europa voor het Geneefsche plan gunstig gestemd had.

De vergadering, waaraan men besloot niet den naam van *congres*, maar dien van *conférence nationale* te geven, werd den 26sten October door den generaal DUFOUR geopend en bijgewoond door gedelegeerden van bijna alle regeringen, als: Baden, Beieren, Hessen-Darmstadt, Hannover, Frankrijk, Engeland, de Nederlanden, Zweden, Rusland, Oostenrijk, Italië, Zwitserland, Spanje, Pruisen en Wurtemberg, terwijl de gouvernemen ten van België, Portugal en Denemarken schriftelijke bewijzen hunner sympathie gaven, en nog bovendien een aantal in de maatschappij en in de wetenschap hooggeplaatste personen insgelijks schriftelijk hunne belangstelling betuigden.

De taak, welke die vergadering had op zich genomen, was niet gemakkelijk; want inderdaad, wat beoogde men? Niets minder dan twee tegenstrijdigheden met elkander in overeenstemming te brengen: de menschlievendheid en de oorlog. Bovendien moest men aan den eenen kant het vrijwillige hulpbetoon in zekere mate onafhankelijk laten in zijne werking, maar het aan den anderen kant aan eene genoegzame discipline onderwerpen om te zorgen, dat het bij de legers te velde toegang verkreeg zonder er eenige belemmering te veroorzaken. Bovendien was er nog eene klip, die men moest zoeken te vermijden, namelijk dat men niet moest trachten bepaalde voorschriften te geven, die passend waren voor alle verschillende natiën. In een republikeinschen staat, zoo als in Zwitserland of Amerika, waar de invloed van elk burger grooter is dan in verschillende andere landen, zou een comité veel vrijer in zijne handelingen zijn dan bijv. in Frankrijk of in Oostenrijk. Derhalve begreep de *conférentie* dan ook, dat zij zich

hoofdzakelijk moest bezig houden met het aannemen van algemeene grondbeginselen, en niet tot bijzondere bepalingen moest afdalen, die in ieder land naar zijne eigenaardige zeden, gebruiken en instellingen konden worden vastgesteld.

Vier zittingen werden aan het onderling bespreken dier gewigtige grondbeginselen gewijd. De rijke ondervinding van de meeste leden der conferentie, — de algemeene geest van menschlievendheid, gepaard aan een juist begrip van datgene, wat uit een militair oogpunt behoorde te worden in acht genomen, — de zucht, die allen bezielde om het echt philanthropische denkbeeld, dat den grondslag der beschouwingen uitmaakte, te verwezenlijken, zegevierden over de moeilijkheden en bezwaren, welke er uit den aard der zaak aan waren verbonden, en na eene uitvoerige wisseling van gedachten werd eenstemmig een besluit van de vergadering aangenomen, dat dezen inhoud had:

De internationale conferentie, wenschende te hulp te komen aan de gekwetsten, in het geval dat de militaire geneeskundige dienst onvoldoende mogt zijn, besluit het volgende:

Art. 1. In elk land bestaat een comité, dat tot roeping heeft om, zoo noodig, in tijd van oorlog, met alle middelen waarover het beschikken kan, de geneeskundige dienst bij de legers te ondersteunen.

Dit comité organiseert zich zelve op de wijze, die het voor de nuttigste en meest gepaste houdt.

Art. 2. Een onbepaald aantal sectiën kunnen opgericht worden, ter ondersteuning van het comité, dat met de algemeene regeling belast blijft.

Art. 3. Elk comité moet zich in verbinding stellen met de regering van zijn land, opdat zijne diensten, wanneer zij noodig zijn, door die regering worden aangenomen.

Art. 4. In tijd van vrede houden de comités en de sectiën zich bezig met de middelen, waardoor zij zich in oorlogstijd werkelijk nuttig kunnen maken, hoofdzakelijk door stoffelijke hulpmiddelen voor te bereiden en te trachten vrijwillige ziekenverplegers op te leiden en te onderrigten.

Art. 5. In geval van oorlog verschaffen de comités der oorlogvoerende natiën, zooveel hunne hulpmiddelen dat toelaten, ondersteuning aan hunne eigene legers; in het bijzonder organiseren

en leveren zij vrijwillige ziekenverplegers, en doen zij, in overleg met de militaire autoriteiten, lokalen tot verpleging der gewonden inrigten.

Zij kunnen de medewerking inroepen der comités, die tot de onzijdige natiën behooren.

Art. 6. Op aanvraag of met toestemming der militaire autoriteiten, zenden de comités vrijwillige verplegers op het slagveld. Zij stellen die alsdan onder de bevelen van de krijgsbevelhebbers.

Art. 7. De vrijwillige ziekenverplegers, die de legers volgen, moeten door hunne eigene comités worden voorzien van al wat tot hun onderhoud noodig is.

Art. 8. Zij dragen in alle landen als algemeen aangenomen erkenningssteeken een witten armband met een rood kruis.

Art. 9. De comités en sectiën der verschillende landen kunnen zich in internationale congressen vereenigen, om elkander de ondervinding mede te deelen, die zij hebben opgedaan, en te beaadslagen over de maatregelen, die genomen zouden kunnen worden in het belang der zaak.

Art. 10. Voorloopig geschieden de onderlinge mededeelingen tusschen de comités der verschillende landen door tusschenkomst van het comité te Genève.

In dit besluit lag, zooals men ziet, de geheele instelling, de geheele toekomst der op te rigten hulpmaatschappijen opgesloten. Het punt van aansluiting tusschen de algemeene liefdadigheid en het leger te velde was gevonden. Doch er bleef nog een ander hoogst gewichtig punt, een zeer essentieel gedeelte van het denkbeeld van DUNANT ter beslissing over, namelijk de *onzijdigheidsverklaring*. Het spreekt evenwel van zelve dat de conferentie die beslissing niet nemen kon. Wel waren de meeste harer leden gedelegeerden van hunne gouvernementen, maar geen van hen had eene bepaalde volmagt om internationale overeenkomsten te sluiten; de kwestie der neutraliteit kon klaarblijkelijk alleen door een diplomatiek congres worden uitgemaakt.

Om ook tot die uitkomst mede te werken, besloot de conferentie nog de volgende drie punten in den vorm van eerbiedige wenschen aan de verschillende Europeesche regeringen aan te te bevelen:

A. Dat de regeringen hare hooge bescherming aan de te vor-

men hulpmantschappijen mogen verleenē, en haar zooveel mogelijk de volvoering harer taak gemakkelijk maken.

B. Dat in oorlogstijd door de krijgvoerende natiēn de onzijdigheidsverklaring moge worden afgekondigd van de ambulances en hospitalen, en dat zij eveneens in den volsten zin des woords moge worden toegepast op het personeel van de militaire geneeskundige dienst, de vrijwillige ziekenverplegers, de bewoners van het land, die den gekwetsten bijstand verleenē, en de gekwetsten zelven.

C. Dat een algemeen onderscheidingsteeken worde aangenomen voor de geneeskundige korpsen van alle legers, of ten minste voor de personen, die bij een zelfde leger aan die dienst verbonden zijn.

Dat eveneens eene algemeene vlag in alle landen moge worden aangenomen voor de ambulances en hospitalen.

Den 30sten October 1863 werd de conferentie door den generaal DUFOUR gesloten: hare leden keerden naar hun vaderland terug, en met hen verspreidden zich de groote philanthropische denkbēelden over geheel Europa, waar zij aan alle kanten de meeste belangstelling en aanmoediging vonden. In bijna alle rijken verreezen comités, die zich ten doel stelden de beginselen van het te Genève genomen besluit in praktijk te brengen, en waren de regeringen er op bedacht hare ondersteuning te verleenē.

Ook de wenschen, door de conferentie geuit, vonden algemeenē weerklink. Ten einde aan de daarin geuite beginselen levensduur te geven, bragt de Zwitsersche Bondsraad ze op het terrein der diplomatie over, en rigtte, ondersteund door het Fransche gouvernement, den 6den Junij 1865 eene uitnoodiging tot alle Europeesche regeringen, tot de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, tot Braziliē en Mexico, om deel te nemen aan een algemeen congres tot het treffen van eene overeenkomst omtrent de bedoelde neutralisatie, terwijl de Bondsraad de stad Genève als vereenigingspunt voorsloeg.

Dit voorstel had ten gevolge dat zich den 8sten Augustus van dat jaar de gevolmagtigden van België, Denemarken, Engeland, Spanje, Frankrijk, Hessen-Darmstadt, Zweden, Italiē, de Nederlanden, Portugal, Pruissen, het koninkrijk Saksen, Zwitserland, Wurtemberg en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika te Genève

vereenigden. Bejjren, Hannover, Griekenland, Mexico en Brazilië betuigden hunne ingenomenheid met het denkbeeld, maar verontschuldigten zich dat het hun onmogelijk was afgevaardigden te zenden. Alleen Oostenrijk en de Kerkelijke Staat zonden een weigerend antwoord in. De gedelegeerde van Rusland kwam niet bij tijds aan; van Turkije was geen antwoord ontvangen.

Zoo kwam na eene beraadslaging van ongeveer veertien dagen het volgende internationale tractaat tot stand:

Art. 1. De militaire ambulances en hospitalen zullen onzijdig verklaard en als zoodanig door de oorlogvoerenden beschermd en geëerbiedigd worden, zoolang er zich zieken of gewonden in bevinden.

De onzijdigheid houdt op, indien die ambulances of hospitalen door eene militaire magt bewaakt worden.

Art. 2. Het personeel der hospitalen en ambulances, waartoe behoort de intendance, de geneeskundige dienst, de administratie, het personeel tot vervoer der gekwetsten en de aalmoezeniers, zal in het voorregt dier onzijdigheid deelen zoolang er geblesseerden zijn op te nemen of te verzorgen.

Art. 3. De in het vorige artikel genoemde personen kunnen, ook nadat de landstreek door den vijand bezet is, hunne werkzaamheden in het hospitaal of de ambulance, waar zij dienst doen, voortzetten, of terugkeeren naar het korps, waartoe zij behooren.

Ingeval deze personen hunne werkzaamheden eindigen, zullen zij door bemiddeling van het bezettingsleger naar de vijandelijke voorposten worden geleid.

Art. 4. Daar het materieel der militaire hospitalen aan de wetten van den oorlog onderworpen blijft, zullen de daaraan verbonden personen bij hun vertrek alleen die voorwerpen mogen medevoeren, die hun bijzonder eigendom zijn.

In dezelfde omstandigheden zal daarentegen de ambulance haar materieel behouden.

Art. 5. De bewoners van het land, die den gekwetsten hulp verleenen, zullen geëerbiedigd en in hunne vrijheid niet verkort worden.

Den aanvoerders der oorlogvoerende mogendheden zal worden opgedragen de bewoners te verwittigen van het beroep, dat gedaan wordt op hunne menschelevendheid, en van de onzijdigheid, welke daarvan het gevolg is.

Elke gekwetste, die in een huis wordt opgenomen en verpleegd, zal dat huis tot bescherming (*sauvegarde*) verstrekken. De bewoner, die gekwetsten bij zich heeft opgenomen, zal vrijgesteld worden van inkwartiering en van een gedeelte der oorlogsbelasting, welke mogt worden opgelegd.

Art. 6. De gewonde of zieke krijgslieden zullen opgenomen en verzorgd worden, onverschillig tot welke natie zij behooren.

De opperbevelhebbers zullen bevoegd zijn, zoodra de omstandigheden het veroorloven en met toestemming der beide partijen, de in het gevecht gewonde krijgslieden terstond aan de vijandelijke voorposten over te leveren.

Zij, die na hunne herstelling ongeschikt zullen bevonden worden om verder te dienen, zullen naar hun land teruggezonden worden.

Evenzoo zullen de overigen ook teruggezonden kunnen worden, op voorwaarde dat zij gedurende den oorlog de wapenen niet meer opvatten zullen.

De transporten, die de geblesseerden terugvoeren, zoowel als het personeel, hetwelk ze bestuurt, zullen door eene volstrekte neutraliteit gedekt worden.

Art. 7. Eene gelijke onderscheidingsvlag zal voor de hospitalen, ambulances en transporten van zieken en gekwetsten worden aangenomen. In alle omstandigheden zal de nationale vlag er bij worden gevoerd.

Eveneens zal een armband worden ingevoerd voor het onzijdig verklaarde personeel, maar alleen de militaire autoriteit zal bevoegd zijn, het dragen daarvan te vergunnen.

De vlag en de armband zullen voeren een rood kruis op een wit veld.

Art. 8. De bijzonderheden van uitvoering dezer conventie zullen door de opperbevelhebbers der oorlogvoerende legers geregeld worden, volgens de instructiën hunner gouvernementen en in overeenstemming met de algemeene beginselen in deze conventie nedergelegd.

Art. 9. De hooge contracteerende mogendheden zijn overeengekomen deze conventie mede te deelen aan de gouvernementen, die geene gevolmagtigden naar de internationale conferentie van Genève hebben kunnen afvaardigen, en hen uitnoodigen daaraan

toe te treden; te dien einde zal het protocol worden opengelaten.

Art. 10. Deze conventie zal worden geratificeerd en de ratificatiën zullen worden uitgewisseld te Bern, binnen een tijdsverloop van vier maanden, of zoo mogelijk vroeger.

Ten blijk daarvan hebben de onderscheiden gevolmagtigden haar geteekend en met hunne wapens gezegeld.

Gedaan te Genève, den twee en twintigsten dag van de maand Augustus des jaars achttienhonderd vier en zestig.

Het is mijn voornemen niet, M. H., dat tractaat hier in al zijne bijzonderheden te bespreken. Hoewel het in een zeer naauw verband staat met het onderwerp, hetwelk dezen avond meer bepaald de stof onzer beschouwingen uitmaakt, zou ik vreezen te uitvoerig te worden, indien ik mij niet binnen de meer enge grenzen van dat onderwerp hield, en ik meen dus met eenige opmerkingen te kunnen volstaan.

De beginselen, waarop het berust, zijn niet als ten eenemale nieuw in de geschiedenis der oorlogen aan te merken. De bescherming en zelfs de onzijdigverklaring van wederzijdsche gewonden kwam nu en dan voor, maar slechts als een op zich zelf staand feit. Zoo zien wij, bij voorbeeld, reeds vóór zeven eeuwen den beroemden sultan SALADIN ten tijde der kruistogten eene bepaling vaststellen, die in beginsel overeenkwam met de internationale bepalingen, welke aan het tractaat van Genève ten grondslag verstreken. Hij magtigde onder anderen zijne vijanden, de hospitaalridders van St. Jan van Jerusalem, hunne zorgen te blijven wijden aan hunne gewonde strijdgenooten binnen de stad Jerusalem, die hij veroverd had.

Zoo werd in 1743 tijdens den Oostenrijkschen successie-oorlog, kort voor den slag bij Dettingen, te Aschaffenburg eene overeenkomst gesloten tusschen het pragmatieke leger onder GEORGE II en het Fransche leger, dat onder den maarschalk DE NOAILLES de Paltz had bezet. Zij verbonden zich wederkeerig, de hospitalen als onschendbare wijkplaatsen te beschouwen en ze te beschermen, iets hetgeen gedurende dien oorlog ook stipt werd nagekomen.

Eene dergelijke overeenkomst werd den 6den Februarij 1759, tijdens den zevenjarigen oorlog, te Sluis in Vlaanderen gesloten tusschen Engeland, vertegenwoordigd door den generaal-majoor 1867/68.

Sir HENRY SEYMOUR CONWAY, en Frankrijk, vertegenwoordigd door den Markies du BARRAIL.

Een tractaat van den 7^{den} September 1759, tusschen LODEWIJK XV en FREDERIK DEN GROOTE, hield de volgende bepalingen in :

„Dat men van weerszijden elkanders gekwetsten zal verzorgen ; dat men hunne geneesmiddelen en hun voedsel zal betalen, welke kosten later zullen worden teruggegeven ; dat het geoorloofd zal zijn hun geneesheeren met hunne bedienden te zenden, voorzien van paspoorten van de bevelvoerende generaals ; dat de gekwetsten, hetzij ze krijgsgevangen zijn gemaakt of niet, onder bescherming en met vrijgeleide der bevelhebbers zullen teruggezonden worden, met vergunning om te land of te water te worden vervoerd, naar mate dit het gemakkelijkst zal kunnen geschieden en naar gelang van de plaats, waar men zich zal bevinden, en zulks langs den kortsten weg, op voorwaarde evenwel, dat de krijgsgevangenen niet meer zullen dienen dan nadat zij uitgewisseld zullen zijn, of dat voor hen een losgeld zal zijn betaald.

„Dat de wederzijdsche zieken niet krijgsgevangen zullen gemaakt worden, maar in veiligheid zullen kunnen blijven in de hospitalen, waar ieder der oorlogvoerende partijen of hare bondgenooten de vrijheid zullen hebben wachten achter te laten, die, even als de zieken, met paspoorten van de opperbevelhebbers langs den kortsten weg teruggezonden zullen worden, zonder dat men hen zal mogen belemmeren of gevangen nemen. Ditzelfde zal ook gelden voor de krijgscommissarissen, aalmoezeniers, geneesheeren, heelmeeesters, ziekenverplegers, bedienden of andere personen, die voor de dienst der zieken bestemd zijn, en niet krijgsgevangen zullen mogen gemaakt, maar eveneens teruggezonden zullen len.”

Dit tractaat werd te Brandenburg geteekend door den markies DE ROUGE, maarschalk van de Fransche legers, en door den baron von BUDDENBROCK, generaal-majoor van den koning van Pruisen.

Eene dergelijke conventie sloten ook de Fransche generaal MOREAU en de Oostenrijksche generaal KRAY in den veldtocht van 1800, welke conventie evenwel tengevolge van den kort daarna gesloten wapenstilstand en de uitzigten op vrede, niet tot uitvoering kwam.

Uit deze en meer andere voorbeelden blijkt dus, dat menigmaal

humane beginselen in toepassing werden gebragt, maar die overeenkomsten waren slechts tijdelijk en hingen af van het oogenblikkelijk welgevallen der oorlogvoerende mogendheden of der bevelvoerende generaals.

Door het tractaat van Genève is eene groote schrede voorwaarts gedaan op het terrein van het volkenregt. Strikt genomen kan men zeggen, dat er eigenlijk geen geschreven en algemeen aangenomen volkenregt voor den toestand van oorlog bestaat. Wel liggen de tijden ver achter ons, toen de oorlog alle barbaarschheden scheen te wettigen; toen het beginsel „den vijand zooveel afbreuk doen als mogelijk is” zoo ruim werd toegepast, dat bevelhebbers hunne manschappen vrijbrieven uitreikten om, zooals men het noemde, op buit en hasard te gaan rijden; dat leven, eer en eigendom der inwoners van een vijandelijk land aan de woede van ruwe soldatenhorden waren overgeleverd; dat gevangenen om hals werden gebragt; dat bezetting en bevolking van eene veroverde stad over de kling werden gejaagd en de steden zelve dagen lang aan plundering ten prooi werden gelaten. De toenemende beschaving heeft ook hierin haren weldadigen invloed doen gelden, en er is zeker geen militair wetboek bij eenige beschaafde natie te vinden, waarin niet deze of dergelijke gruwelen met de strengste straffen worden bedreigd. Doch daartoe bepaalde zich de zaak. Iedere natie schreef aan zich zelve die grenzen voor, welke door het gevoel van menscheijkheid werden gesteld, maar van eenige internationale bepaling, waarbij eene algemeene wederzijdsche verbindtenis, die in oorlogstijd geldende zou wezen, werd aangenomen, was tot nu toe geen sprake. Aan onzen tijd was het voorbehouden op dit gebied het initiatief te nemen.

De eerste schrede tot ontwikkeling van het volkenregt in den van oorlog was de Parijsche verklaring over het zeerecht van den 16den April 1856, aan welke zich alle Europeesche en de voornaamste Amerikaansche mogendheden aangesloten hebben. Door de afschaffing der kaperij, de verzekering van het onzijdige eigendom ter zee, de beperking van het regt van blokkade of ten minste van de daaruit voortvloeiende misbruiken, is een stellige vooruitgang van het algemeene regtsbewustzijn door bepaalde internationale wetten gewaarborgd.

Het congres van Genève is het tweede in de wereldgeschiedenis,

op hetwelk eene dergelijke internationale aangelegenheid in den uitgebreidsten en hoogsten zin, namelijk als algemeen belang van de beschaafde menschheid, door gevolmagtigden der meeste gouvernementen overwogen en door een tractaat officieel bekrachtigd is geworden.

Alleen reeds uit dat oogpunt verdient het dus als een merkwaardig feit in de geschiedenis van den vooruitgang, als eene nieuwe overwinning van den humanitair geest onzes tijds op hoogen prijs te worden gesteld, en wanneer dan ook nadere beschouwingen, zoowel als de ondervinding er gebreken en onvolkomenheden in mogen aantoonen, het beginsel, waarop het steunt, namelijk de algemeene erkenning der onzijdigheid van de gewonden en van het geneeskundig personeel bij alle legers, en van de inwoners in het vijandelijke land, die zich aan het verplegen dier gewonden wijden, behoort tot de zoodanige, die als helderlichtende baken op den weg der menschelijke beschaving en veredeling worden opgesteld.

In eene der sectiën van de internationale conferentie, welke in Augustus van het vorige jaar te Parijs is gehouden, is het tractaat van Genève, vooral met het oog op de ondervinding, die men in den jongsten oorlog heeft opgedaan, aan eene uitvoerige beschouwing onderworpen geworden, die een besluit ten gevolge heeft gehad, om enkele wijzigingen in de bepalingen van het tractaat aan de respectieve gouvernementen voor te slaan. De gewigtigste dier wijzigingen, welke ik overigens in dit oogenblik niet verder zal behandelen, betreft de onzijdigverklaring ook van het materieel der hospitalen, hetgeen eene onmiskenbare verbetering zou wezen, zooals reeds teregt door den heer GORI te dezer plaatse is aangetoond. Tot nu toe evenwel ben ik niet in staat mede te deelen, of die wenschen reeds aan de onderteekenaars van het tractaat zijn medegedeeld, en zoo ja, met welk practisch gevolg.

Ik keer thans tot de hulpmaatschappijen terug. Na u in het voorgaande de historische feiten, de geschiedenis van haar ontstaan in breede trekken te hebben geschetst, vraag ik nog eenige oogenblikken uwe aandacht voor eene nadere beschouwing van de grondslagen, waarop zij behooren te rusten; van de wijze, waarop

zij zullen moeten werken; van de meerdere of mindere waarschijnlijkheid, dat zij haar doel zullen kunnen bereiken.

De woorden, welke in deze vergadering gesproken zijn door den heer GORI, die dit onderwerp, hoewel slechts zeer beknopt en als nevenzaak behandelde, geven mij eene gereede aanleiding om enkele, en wel de belangrijkste hoofdpunten in een helderder licht te stellen.

Nadat die spreker ons zijne denkbeelden had medegedeeld omtrent het vervoer en de allereerste verpleging der gewonden op en in de onmiddellijke nabijheid van het slagveld, en op eene wijze, die de ernstigste behartiging verdient, had aangetoond welke verbeteringen in een en ander kunnen worden aangebracht en welke beginselen daarin naar zijne overtuiging moeten worden aangenomen, ging hij, als overgang tot het punt, hetwelk wij thans behandelen, aldus voort:

„„Doch,” hoor ik mij toeroepen, „al die voorzorgen zijn over-
 „„bodig, want in dit alles zal immers ruimschoots voorzien wor-
 „„den door de Vereeniging ter verpleging van zieken en gewonden
 „„in oorlogstijd.” Ik kan,” vervolgde hij, „die hoopvolle verwach-
 „„ting niet deelen, en vrees daarenboven, dat juist door het be-
 „„staan dier vereenigingen van de noodzakelijke verbeteringen in
 „„den militairen geneeskundigen dienst de aandacht zal worden
 „„afgeleid. Zoolang het er slechts om te doen was een der men-
 „„schelijkheid verheerlijkend beginsel plechtig bij tractaten af te
 „„kondigen, bleven HENRY DUNANT en zijne volgers, als ware
 „„apostelen der echte humaniteit, het veld behouden, maar wij
 „„zullen eerst de vereenigingen op ruime schaal aan den arbeid
 „„moeten zien, alvorens die sanguinische verwachtingen te kunnen
 „„deelen. Tot heden bepaalden zij zich meer tot het aanwijzen van
 „„het ontbrekende, dan wel tot het herstellen daarvan. De beste
 „„geschriften over het tractaat van Genève putten hunne argumen-
 „„ten uit het onvolledige der middelen ter verzorging van den
 „„gewonden soldaat, maar bewijzen volstrekt niet, dat door eene
 „„algeheele verandering van stelsel daarin niet afdoende zou kun-
 „„nen worden voorzien; met andere woorden, in plaats van een
 „„slecht stelsel wil men geen beter stelsel, maar eenvoudig eene
 „„*stelselloosheid* van de ergste soort.”

Tot zoover de heer GORI. — Laat ons zien wat daarop te zeg-

gen valt. In de eerste plaats, de meening, welke, zooals hij zich voorstelt, wortel zou kunnen vatten, dat men geene voorzorgen meer behoeft te nemen, omdat in dat alles ruimschoots voorzien zal worden door de Vereeniging ter verpleging van zieken en gewonden in oorlogstijd. Ik moet vragen: Bij wie zou die meening kunnen ontstaan? Bij hen, die noch door woord noch door daad eenigen invloed kunnen uitoefenen op de verbetering en volmaking onzer militaire geneeskundige instellingen? Ik geloof dat de meening van dezulken, hoe verkeerd ook, geheel onschadelijk is. Maar iets anders zou het wezen, wanneer zij, aan wie de zorg voor onze militaire geneeskundige dienst is opgedragen, er zoo over dachten. Kan daarvoor evenwel gevaar bestaan? Is het aan te nemen, dat zij zoo weinig bekend zouden zijn met de bestemming dier vereenigingen, met het doel dat zij wenschen te bereiken, met de middelen, waarover zij kunnen beschikken? Wat toch is dat doel? Voorzeker niet om eene geneeskundige dienst op kleine schaal op te rigten naast de officieele, die bij het leger bestaat, of zoodanige maatregelen te treffen, dat daardoor eenig gedeelte van die geneeskundige dienst overtollig zou worden. Het tegendeel is waar: het gronddenkenbeeld, waarvan zij uitgaan, is, dat op het gouvernement de dure verplichting rust om alles te doen wat mogelijk is, om dit gewigtige onderdeel der legerorganisatie tot den hoogsten trap van volmaaktheid te brengen. Maar daarbij nemen zij het als eene waarheid aan, dat geen gouvernement ter wereld in staat is, dien hoogsten trap van volmaaktheid te bereiken, ja zelfs, dat wanneer de bijzondere liefdadigheid van een geheel volk hare uiterste pogingen aanwendt, dan toch de totale som van jammer en ellende, die de oorlog met zich sleept, zoo groot is, dat er altijd een groot gedeelte van hetgeen men zou willen doen, ongedaan zal blijven. Dat gedeelte zoo klein mogelijk te maken, is haar doel, en daarom roepen zij de onmisbare hulp in van het geheele volk, hetwelk er het hoogste belang bij heeft dat aan zijne zonen, die in den strijd voor aller belangen gewond en verminkt worden, ten minste die zorgen en die verpleging ten deel vallen, waarop zij aanspraak mogen maken, die zij met het volste recht kunnen vorderen. „Vergeeten wij het niet,” zoo luidde de ridderlijke taal van den Spaanschen afgevaardigde LANDA op het congres van Genève,

„vergeten wij het niet, dat de hulp, die een bij zijn vaandel nedergevallen soldaat vraagt, iets is, waartoe wij meer verplicht zijn dan tot eene daad van bijzondere liefdadigheid: het is eene heilige schuld, wier afdoening hij vordert; eene schuld, die allen hem betalen moeten, armen en rijken, kleinen en grooten, omdat het heilige pand der volkseer, waarvan de bewaring toevertrouwd is aan hen, die tot het leger behooren, ons allen nader is en dierbaarder dan have, dan huisgezin, dan het leven. Neen, de soldaat vraagt geen aalmoes, wanneer hij een handvol pluksel vraagt; hij vraagt de kwijting van eene eereschuld, en Goddank, ik ken geen eene regering, geen een volk, in staat om dieschuld in twijfel te trekken, of af te dingen op den prijs van het bloed der edele verdedigers van onafhankelijkheid, van orde en vrijheid.”

Die woorden, M. H., wij maken ze ook tot de onze, en ik geloof niet dat er iemand in ons midden is, die er aan twijfelt, dat het Nederlandsche volk, wanneer eenmaal het uur zal slaan, dat zijne medewerking tot dat doel wordt gevorderd, in het voldoen aan die verplichting achterlijk zal blijven: de bekende liefdadige zin van dat volk door alle eeuwen heen is er ons borg voor.

Maar tusschen die overtuiging en de zonderlinge meening, dat het gouvernement geene voorzorgen meer zal behoeven te nemen omdat in alles ruimschoots zal voorzien worden door de Vereeniging ter verpleging van zieken en gewonden, — daartusschen ligt zulk eene wijde kloof, dat ik mij niet kan voorstellen dat eenig denkend hoofd in staat is de massa onnoozelheid te bevatten, die noodig zou wezen om die kloof te dempen.

Neen, die vereeniging zal, wanneer zij hare roeping goed begrijpt, geen enkelen maatregel, geen enkele voorzorg van de regering overbodig trachten te maken. Integendeel; daar waar zij de regering ziet handelen, en met vrucht, met volkomen goeden uitslag ziet handelen, zal zij op den achtergrond treden, want daar is het terrein van hare werkzaamheid niet; hare bestemming is niet, het overtollige te doen, maar de leemten aan te vullen, in het ontbrekende te voorzien. Hoe grooter de behoefte is, des te uitgebreider zal haar werkkring wezen; hoe volmaakter de officieele inrigtingen zijn, des te beknopter wordt hare taak; kon het ideaal van eene militaire geneeskundige dienst in de ruimste betee-

kenis des woords tot stand komen, dan zou zij geheel haar *raison d'être* verliezen, en zich tengevolge der omstandigheden van zelve oplossen. Het volkomen nuttelooze leeft niet lang, tenzij het kunstmatig in het leven wordt gehouden, en daartoe zou in dit geval geene de minste aanleiding bestaan. Maar bestaat de mogelijkheid, zelfs de allergeringste waarschijnlijkheid dat zulk een ideaal ooit bereikt zal worden? Wij behoeven niet tot de hoogste oudheid op te klimmen, en den bloedigen draad niet te volgen, dien de groote menschenverdelgers van CYRUS tot NAPOLEON door de geschiedenis geweven hebben, om overal het bewijs te vinden, dat de ijver, die heelt en verzacht, zich nimmer heeft kunnen opheffen tot de hoogte van de woede, die vernielt. Wanneer wij den blik alleen vestigen op onzen tijd, op onze eeuw, waarin zeker de philanthropie zich krachtiger heeft doen gelden dan ooit te voren, dan reeds komt men tot die overtuiging.

Het onvoldoende der officieele hulp gedurende de oorlogen van NAPOLEON I blijkt uit alle geschriften der militaire geneeskundigen van die dagen.

„De middelen om in het verbinden der gekwetsten te voorzien, ontbraken bijna altijd,” zegt LAURENT in zijne levensbeschrijving van PERCEY, „en om te voorzien in het gebrek aan linnen, een gevolg van den grooten afstand waarop de caissons zich bevonden, en in het gebrek aan beambten en hospitaalsoldaten, moest men den officieren van gezondheid gelasten zelve een voorraad pluksel en verbanden met zich te nemen, en soldaten gebruiken, wier tegenwoordigheid op het slagveld vereischt werd.”

„Tijdens het beleg van Dantzig,” schreef PERCEY aan den maarschalk DUROC, „toen wij zestienhonderd geblesseerden en tweeduizend zieken moesten verzorgen, hadden wij geen enkelen stroozak, geen enkel nachtleger, geen eetgereedschap, geene ziekenoppassers, in één woord, niets.”

Eens zag hij meer dan tachtig wagens, beladen met gewonden en zieken, in een hospitaal aankomen, waar zich noch ziekenverplegers noch beambten bevonden. De meeste gekwetsten hadden in vijf dagen de kar niet verlaten, die hun tot vervoermiddel en tot bed had gediend.

Zoo lezen wij in de *Esquisse historique du service de santé militaire* van GAMA, dat zes dagen na den slag bij Eylau, de ge-

wonden, die naar Thorn, op vijf mijlen afstands, vervoerd waren, nog in een even jammerlijken toestand verkeerden als in de eerste uren na het gevecht. „Mij werden er”, zegt hij, „als chef van de dienst, bij de acht honderd toegewezen, die ik in een groot huis vond liggen, uitgestrekt op stroo of liever op een mesthoop, tegen elkander aangedrongen, gillende van pijn, en met bittere tranen jammerende over de hulpeloosheid waarin men hen liet, smeekende dat de dood hen van hunne onlijdelijke martelingen mogt komen verlossen. Er was geen toezigt, bijna geen verplegers, geen plaats om voor meer dan vijf en twintig man bouillon te koken, geen drinkgereedschap om water te geven aan die door een onleschbaren dorst gekwelde mensen, die in eene heete wondkoorts lagen. Vijf duizend gewonden lagen op dezelfde wijze in onderscheidene huizen, die men hospitalen noemde.

De generaal Foy verklaart in zijne geschiedenis van den oorlog in het Schiereiland, dat het Fransche leger viermaal meer manschappen verloren heeft door de wanorde in de verpleging, dan door het staal en lood van den vijand.

De gedenkschriften van LABREY, den beroemden inspecteur-generaal van de geneeskundige dienst onder NAPOLEON I, vloeijen over van bewijzen, hoeveel die dienst te wenschen overliet. „Bij Smolensk,” zegt hij onder anderen, „was er gebrek aan materiele hulpmiddelen van allerlei aard om in het verbinden der gekwetsten te voorzien. Even als in een groot aantal andere gevallen, moest ik van alles bedenken. In plaats van het verbandlinnen, dat even als het linnengoed der gewonden zelven zeer spoedig gebruikt was, behielp ik mij met het papier, dat wij vonden in het tot hospitaal ingerigte gebouw der archieven; de perkamenten dienden voor spalken; uitgeplozen touw en het dons van de berkenboomen moesten in plaats van pluksel worden gebruikt, en de papieren werden aangewend tot ligplaats voor de zieken.”

Op honderdduizenden kan het aantal menschenlevens geschat worden, dat enkel verloren is gegaan ten gevolge van het onvoldoende der hulpmiddelen van de geneeskundige dienst in de legers van het Fransche keizerrijk, die toch tot de best georganiseerde van alle eenwen mogen gerekend worden te behooren.

Strekken wij ons onderzoek verder uit tot de latere oorlogen, dan behoeven wij alleen te herinneren aan hetgeen allen nog versch in het geheugen ligt, de gebreken, die de geneeskundige dienst van de verschillende legers in de Krim aankleefden. De werken van BAUDENS, SCRIVE, CHENU, SHRIMPTON, QUESNOY, PFLUG, die speciaal over dat onderwerp geschreven zijn, leveren een tal van bijzonderheden, die het menschelijk hart doen ineenkrimpen.

„Twee nachten,” zegt QUESNOY, „lagen er na den slag aan de Alma nog Engelsche geblesseerden op het slagveld, en het grootste gedeelte kreeg de eerste geneeskundige hulp niet voordat zij aan boord waren van de schepen, die hen naar Constantinopel moesten overvoeren.”

Hoe het in den veldtogt van 1859 in Italië gesteld was, hebben wij reeds gedeeltelijk uit DUNANT's beschrijving gezien; maar ook anderen bevestigen herhaaldelijk de juistheid van zijne mededeelingen. Dr. APPIA verklaart, dat er te Castiglione gekwetsten gevonden werden, die dagen hebben moeten wachten eer zij verbonden werden.

„Den 26sten Junij, dus den tweeden dag na den slag bij Solferino,” zegt een ooggetuige, CH. POPLIMONT, in zijne brieven over den veldtogt van 1859, „waren alle geblesseerden nog niet van het slagveld opgenomen, waar die ongelukkigen gedurende een geheel dag hebben blootgesteld gelegen aan de brandende stralen van eene tropische zon, aan de pijn, die de wonden hun veroorzaakten, aan het gebrek, aan de vreeselijke marteling van een onleschbaren dorst.”

En na den laatsten grooten veldslag, die geleverd is geworden, dien bij Königsgrätz in 1866, was de toestand niet veel beter. In weerwil dat het Pruisische leger in bijna alle opzigten, en ook met betrekking tot de geneeskundige dienst, wellicht het best georganiseerde leger was, dat ooit te velde is getrokken, schrijft Dr. LOEWENHARDT, die den veldtogt persoonlijk medemaakte, dat duizenden lijdens na den genoemden slag dagen lang op een verband hebben moeten wachten; dat 5 pct. der dooden van dorst en honger, 10 pct. uit gebrek aan verpleging gestorven zijn.

Aan wien nu de schuld van dat alles? Aan het personeel van de geneeskundige dienst bij die legers? Ik geloof dat dit beweren

de onregtvaardigste beschuldiging zou wezen, die ooit is ingebracht. Wanneer men de relazen van al die veldtogten leest, is het onmogelijk anders dan met eerbied en bewondering te gewagen van die mannen, die te midden van ontberingen en gevaren van allerlei aard hunne moeilijke en gewigtige taak vervulden; die den dood braveerden op het slagveld, en weken en maanden lang in de besmette atmosfeer der hospitalen hunnen pligt deden met een moed en eene zelfopoffering, die verre verheven is boven die van den krijgsman in de weinige uren van opgewondenheid in het gevecht.

Moet dan al die ellende, — die niet verzacht, dat lijden, dat niet verligt is kunnen worden, geschreven worden ten laste van de regeringen? Voor een gedeelte, ja! Daar, waar het krijgsbestuur niet zijne uiterste pogingen aanwendt om in de verzorging zijner gewonde krijgslieden te voorzien, verzaakt het een zijner ernstigste pligten, een pligt, die door de menscheijkheid, de beschaving en niet minder door het eigenbelang wordt voorgeschreven. „De toestand van de middelen tot verzorging en verpleging van den gewonden soldaat,” heeft de vorige spreker over dit onderwerp in deze vergadering gezegd, „moet een juiste maatstaf worden voor de beschaving van een volk. Die overtuiging,” voegde hij er bij, „drijve ons aan, en niet het minst het oorlogbestuur, om niets te verzuimen opdat die verpleging in ieder opzigt eene uitstekende zij.”

Maar wanneer men aanneemt dat de beste organisatie ingevoerd, de voortreffelijkste voorbereiding getroffen zij, gelooft men dan, dat deze in staat zullen zijn in alles te voorzien? In de eerste plaats is wel niet aan te nemen, dat op dit gebied bij uitzondering een ideaal zal kunnen geschapen worden. Daarenboven, ook wanneer men met de meeste onbckrompenheid te werk ging, wanneer men voor geene offers wilde terugdeinzen, — er zijn toch financiële grenzen, die de Staat niet overschrijden kan, maar grenzen, die aan de liefdadigheid van een volk niet gesteld zijn; daàr zijn de hulpbronnen onuitputtelijk, en in elk geval rijkelijk voldoende om in alle behoeften te voorzien. Eindelijk is het niet weg te nemen, dat eene officiële organisatie, met hoeveel talent ook in het leven geroepen, toch altijd in meerdere of mindere mate eene zekere stramheid bezit. Men moge door juist-

heid van samenstelling en vooral door spaarzaamheid van belemmerende voorschriften de vrijving der deelen van het geheel trachten te verminderen, het zal nimmer die volkomen lenigheid en buigbaarheid verkrijgen, die noodig zijn om zich geheel te voegen in alle plotseling voorkomende gevallen, en vooral in de gevallen, zooals zich hier kunnen opdoen, waar in een enkelen dag door den toevloed van duizenden gewonden zulk een geweldige ommekeer in alle verhoudingen ontstaat. De ontzaggenlijke menigte behoeften van allerlei aard, die zich dan in één oogenblik openbaren, zullen altijd oorzaak blijven van leemten, waarin zelfs het bekwaamste organiseerende genie door geene reglementen en bepalingen kan voorzien.

Gij ziet, M. H., ik sta hier lijnregt tegenover den vorigen spreker, den heer GORI. Hij is blijkbaar van meening, dat door wijziging van de beginselen, waarop onze geneeskundige dienst gegrond is, de verpleging der gekwetsten geheel en al verzekerd kan worden; immers, ik meen dit te mogen afleiden uit de woorden, die ik zoo even van hem aanhaalde. „De beste geschriften,” zegt hij, „over het tractaat van Genève putten hunne argumenten uit het onvolledige der middelen ter verzorging van den gewonden soldaat, maar bewijzen volstrekt niet, dat door eene algeheele verandering van stelsel daarin niet afdoende zou kunnen worden voorzien.”

Hij meent dus, dat men door het aannemen van een ander, een beter stelsel afdoende in alles zal kunnen voorzien; — ik meen dat, op grond van hetgeen de geschiedenis op dit punt leert, te moeten betwijfelen. Wat hij er verder als tot verduidelijking bijvoegt: „in plaats van een slecht stelsel wil men geen beter stelsel, maar eenvoudig eene stelselloosheid van de ergste soort,” verklaar ik niet te begrijpen. Ik heb ook de beste geschriften over het tractaat van Genève gelezen, maar nergens een spoor gevonden van een streven tot behoud van een slecht stelsel, of van den wensch naar stelselloosheid; — wel op vele plaatsen het tegendeel.

Het is mijne volle overtuiging, dat er, zelfs bij de best georganiseerde militaire geneeskundige dienst, nog altijd eene zeer ruime plaats zal overblijven voor de bijzondere liefdadigheid, en op die plaats juist is het, waar de vereenigingen tot ondersteuning

van den gewonden krijgsman het terrein harer werkzaamheid moeten zoeken.

En waarin moet die werkzaamheid bestaan?

Niet, zooals ik reeds zeide, in het organiseeren van eene officieuze geneeskundige dienst naast de officieele; nog veel minder in het streven naar eene dwaze utopie, door ruimschoots te willen voorzien in alles, wat tot de verzorging van de gekwetsten behoort. Zelfs het opwekken en levendig houden van den volksgeest in tijden van gevaar zal overbodig blijken te zijn; het Nederlandsche volk zal eene dergelijke aansporing niet behoeven. Maar wat wel noodig is — en hierin ligt naar mijne meening de voornaamste roeping der Vereeniging — de resultaten van het medegevoel der natie moeten ten meesten nutte worden aangewend; de hulpvaardigheid der bijzondere personen moet een middelpunt vinden, waarom zij zich scharen kan; er is regelmaat, orde, helder inzicht in de keuze der middelen noodig, wanneer men geen gevaar wil loopen, dat de stroom der liefdadigheid zich verdeele in talloze onbeduidende takken, die ten slotte vervloeijen zonder eenig nut te hebben gesticht.

Wij behoeven hier niet eens te verwijzen op de wagens met verbandlinnen en pluksel, die van Petersburg en Moskou naar de Krim werden gezonden, en die door gebrek aan een geregeld bestuur nimmer hunne bestemming bereikten, maar ten slotte in de papiermolens zijn teregtgekomen, — of op de menigte balen en kisten, die opgestapeld bleven liggen in Eupatoria, terwijl de Engelsche soldaten, voor wie de liefdadigheid ze had bestemd, in de hospitalen voor Sebastopol aan allerlei behoeften ten prooi waren. Ook al kon men dergelijke uitersten vermijden, het is toch duidelijk dat er altijd, zonder eene krachtige en goed georganiseerde leiding, een groot gedeelte zal verloren gaan, hetgeen in de eerste plaats ten nadeele van den lijdenden krijgsman strekt en in de tweede plaats eene verslapping van den geest van menscheelievendheid dreigt te veroorzaken, wanneer het blijkt dat hare bestgemeende pogingen geen of nagenoeg geen doel treffen.

Voor dat alles is voorbereiding noodig. Het is niet voldoende dat zich vereenigingen vormen bij het uitbreken van den oorlog: dan is het in vele opzichten te laat, en vooral zal het dit zijn in onzen tijd, nu, zooals de heer BOSSCHA zegt in zijne brochure

Hel roode kruis, die u voorzeker allen bekend is, „nu de oorlogen gevoerd worden met honderdduizenden, die naar de aanwijzigingen van den telegraaf, met versnelde vervoermiddelen spoedig kunnen samengetrokken worden op één punt, waar, weinige dagen na een oorlogsverklaring, het juister en gezwinder schot van kanonnen en geweren een uitgestrekt terrein overdekken kan met dooden en gekwetsten.” Het is de eerste pligt eener vereeniging, dat zij in tijd van vrede haar organisme zoodanig inrigte, dat zij terstond, binnen een of twee dagen, handelend kunne optreden.

Zoo zal zij zich de dagen van voorbereiding, welke haar gegeven zijn, te nutte moeten maken om in de eerste plaats zich van zooveel medewerking mogelijk bij de natie te verzekeren, en dat wel door in alle of ten minste de voornaamste gemeenten des lands tot het oprigten van comités aan te sporen, welker leden door eene geringe jaarlijksche bijdrage tot de stichting van een fonds medewerken, waaruit dadelijk bij het uitbreken der vijandelijkheden geput kan worden. In vreedetijd zullen die verschillende comités zich moeten bezig houden met het onderzoek naar de middelen, waardoor zij zich in oorlogstijd nuttig zullen kunnen maken, het gereed maken van materiele hulp, zoo mogelijk van drangbaren en hospitaalbehoefden, en vooral het bestudeeren van al wat de ondervinding op dit gebied als het meest doeltreffende heeft doen kennen; het opleiden van bruikbare ziekenverplegers; het onderzoek in de stad hunner inwoning naar personen, die geschikt zijn om de gekwetsten te verzorgen en genegen zich daartoe in tijd van oorlog te verbinden, in één woord, zij zullen, wanneer zij werkelijk nut zullen stichten, eene reeks van voorbereidingen moeten treffen, waartoe veel goede wil, veel toewijding en vooral veel tijd vereischt wordt.

Maar, vraagt men welligt, zullen al die pogingen in de werkelijkheid leiden tot eene uitkomst, die eenigszins geëvenredigd is aan de opofferingen, die er voor gevergd worden? In hoeverre ligt er een ernstig practisch bezwaar ten gronde aan de woorden, welke de vorige spreker hier in deze vergadering uitte, toen hij zeide: „Zoo lang het er slechts om te doen was, een der menschelijkheid verheerlijkend beginsel af te kondigen, bleven HENRY DUNANT en zijne volgers, als ware apostelen der echte humaniteit, het veld behouden maar wij zullen eerst de vereenigingen

op ruime schaal aan den arbeid moeten zien, alvorens die sanguinische verwachtingen te kunnen deelen. Tot heden bepaalden zij zich meer tot het aanwijzen van het ontbrekende dan wel tot het herstellen daarvan."

Dit laatste, M. H., moet ik ten sterkste ontkennen. De vereenigingen, voor zoover die in andere landen bestaan, hebben nu reeds oneindig veel meer gedaan, dan zich bepaald tot het aanwijzen van het ontbrekende, en wanneer zij als apostelen der humaniteit het veld behouden hebben, was het niet door weinig vruchtdragende jammerklagten te slaken over het gebrekkige, maar door de werkelijkheid, die zich voor hen opdeed, kalm onder de oogen te zien en zich moedig te wagen aan den strijd met de talloze bezwaren, die uit den aard der zaak aan hare taak verbonden waren.

Het moge waar zijn, dat de bijzondere liefdadigheid, vooral in den laatsten tijd, ook vóór het bestaan der hulpcomités, na elk bloedig treffen en gedurende den loop van elken grooten veldtogt reeds veel heeft gedaan tot leniging van de rampen des oorlogs, maar zou men het kunnen betwijfelen, dat zij nog oneindig veel meer kunnen doen, wanneer haar de beste weg gewezen wordt door goed georganiseerde en goed voorbereide vereenigingen?

Wat de edele miss NIGHTINGALE in de Krim verrigt heeft, is wereldbekend, maar hoeveel ligter zou hare taak, vooral in den eersten tijd, geweest zijn, wanneer zij terstond bij haar optreden de onbepaalde beschikking had gehad over de rijke hulpmiddelen, die een verstandige voorzorg reeds in tijd van vrede kon beramen.

In den veldtogt van 1859 heeft ook het Italiaansche patriotisme tot groote uitkomsten geleid. Na de veldslagen van Magenta en Solferino werd geheel Noord-Italië als met hospitalen overdekt. Alleen in Brescia verrezen er in weinige dagen 39, waarin 17000 Franschen, 15000 Sardiniërs en 1500 Oostenrijkers vijf en eene halve maand lang verpleegd werden, en waarvoor meer dan een millioen franken werden uitgegeven. Milaan verzorgde in 15 hospitalen meer dan 7000 gewonden. En toch stootte men hier op eene klip, die door het bestaan van eene vaste en geregelde vereeniging had kunnen vermeden worden, en waarop het goed is de aandacht te vestigen. EVANS zegt namelijk, daar waar hij

in zijn werk over de Sanitaire commissie in de Vereenigde Staten en de hervorming van de geneeskundige dienst bij de Europeesche legers, over de campagne in Italië spreekt: „De geestdrift, die zich in het begin openbaarde, hoe welgemeend ook, miste op den duur de zoo noodige volharding, en dat wel omdat er eene goed geregelde organisatie ontbrak, die het toezigt hield op de aangewende pogingen, en ze voortdurend op de hoogte bleef houden van de behoeften. Bij het gemis aan behoorlijke leiding verflaauwde de eerste aandrift en bezweek spoedig onder het wigt der bezwaren, die zich opeenstapelden ten gevolge van eene algemeene onbedrevenheid.”

Het kan dus reeds *à priori* aangenomen worden, dat het van het hoogste belang is, de menschlievende geestdrift der natie niet onvoorbereid en tastend haren weg te laten gaan; maar wat meer is, die stelling is niet louter hypothese: de ondervinding der laatste jaren heeft hare volkomen juistheid proefondervindelijk bewezen. De hulpcomités zijn in werking geweest; zij hebben hunnen vuurdoop reeds ondergaan.

Ik wil hier de reusachtige resultaten, die de algemeene liefdadigheid in den Noord-Amerikaanschen oorlog gewrocht heeft, buiten beschouwing laten. De omstandigheden, waaronder de hulpcomités daar te lande ontstonden en zich tot een aantal van 32000 uitbreidden, zijn van te bijzonderen aard, de hulpmiddelen, waarover zij beschikken konden, te kolossaal, de verhouding, waarin zij tot de regering stonden, te zeer afwijkend van datgene, wat men bij de Europeesche legers te verwachten heeft, dan dat hunne organisatie en de uitkomsten, welke zij verkregen hebben, ons tot een maatstaf zouden kunnen strekken bij de beoordeeling van het vermoedelijke nut, dat hier van de oprichting van dergelijke vereenigingen te wachten zou zijn.

Maar iets anders is het, wanneer wij het oog slaan op hetgeen in den Deenschen veldtocht van 1864 en in den oorlog van 1866 verrigt is. Hier hebben wij te doen met goed georganiseerde legers, waarbij de geneeskundige dienst met zorg geregeld was; met gouvernementen, die hunne verplichting begrepen, en wier maatregelen, wel niet volmaakt, maar dan toch met beleid en juist inzicht gekozen waren. En in weerwil daarvan zien wij, dat de bijzondere liefdadigheid hier op ruime schaal heeft werkzaam

kunnen zijn, dat zij een zeer uitgebreid terrein van handeling gevonden heeft, en dat de toepassing van de beginselen der conferentie van Genève tot zegenrijke resultaten heeft geleid.

In de eerste plaats valt het reeds terstond op te merken, dat verschillende regeringen, zoowel als de legerbevelhebbers, niet, zooals in Amerika in den aanvang het geval was, de hun aangeboden hulp weigerden, op grond dat zij beweerden zelf volkomen in alles te kunnen voorzien, maar dat zij die terstond en met welgevallen aannamen. Zij legden aan de bijzondere vereenigingen niet alleen geene hinderpalen in den weg, maar ondersteunden ze op alle mogelijke wijzen: zij zorgden voor inkwartiering en verpleging van hare gedelegeerden; stelden de veldtelegraaf en de veldpost te hunner beschikking; bezorgden hun de noodige voertuigen om van de stations der spoorwegen alle voorwerpen, die tot daar aangebragt werden, behoorlijk verder te zenden.

Zes hoofdvereenigingen hebben zich gedurende den Deenschen veldtocht bijzonder onderscheiden, namelijk de comités in Hamburg, in Kiel, in Sleeswijk, in Rensburg, en vooral het Pruisische centraal-comité in Berlijn en de bekende Johanniter-orde.

Het zou ons te ver voeren, wanneer wij de uitvoerige verslagen, die over de werkzaamheden dier comités naderhand in het licht gegeven zijn, in al hunne bijzonderheden wilden nagaan. Ontelbaar is het aantal benodigdheden, die door hunne zorg aan de gewonden werden uitgereikt: pluksel, verbandlinnen, pleisters, gips, sponsen, bedlinnen, kussens, matrassen, een talloos aantal flesschen wijn, mineraalwater, bier, enz., vruchten, thee, koffij, suiker, millioenen sigaren, behalve nog honderden chirurgicale instrumenten en benodigdheden, alles ter waarde van meer dan twee ton gouds.

En dat alles kwam behoorlijk en zonder meer stoornis dan onafscheidelijk was van de omstandigheden, op de plaats zijner bestemming, omdat er een vast bestuur was, dat zich met de leiding belastte; omdat de vele lokale comités, die in geheel Duitschland bestaan, zich in voortdurende verbinding met dat comité hielden, en zodoende de stroom der liefdadigheid in eene geregelde bedding kon blijven vloeijen.

Nog veel grooter werden de verhoudingen in den oorlog van 1867/68.

1866, en opmerkelijk is het, dat men bij een naauwkeurig onderzoek tot de overtuiging komt, van hoeveel nut eene behoorlijke voorbereiding van de vele comités, die toen reeds een paar jaren levens telden, geweest is. De ondervinding van den Deenschen oorlog had veel aangewezen, dat behartiging verdiende, veel dat vermeden moest worden, en de uitkomst heeft het bewezen, dat de tijd van rust, dien men zich te nutte had kunnen maken, niet ongebruikt verloren was gegaan. Toen het oorlogsvuur ontbrandde, waren de comités gereed, en wie zal het ons zeggen, welk een ontzaggelijk lijden daardoor aan die duizenden en tienduizenden gekwetsten is bespaard geworden; hoevelen daardoor van den dood zijn gered?

In één opzicht vooral heeft men zich dien tijd te nutte kunnen maken, en hier betreft het voornamelijk een punt, waaraan niet te veel zorg kan worden gewijd, namelijk het beschikbaar hebben van een zoo groot mogelijk aantal personen, die de geschiktheid hebben, gekwetsten te verplegen.

Levensmiddelen, kleedingstukken, hospitaalbehoeften, alles wat tot genezing en verkwikking noodig of gewenscht is, kan, als het vereischt wordt, in 8 of 14 dagen rijkelijk worden aangevoerd, maar in 8 of 14 dagen vormt men geen ziekenverplegers, en toch is er niets waaraan in de eerste dagen meer behoefte bestaat.

Ook hier, het is waar, rust eene zeer dure verplichting op het gouvernement, maar tevens eene allermoeijelijkste taak, en waaraan veel meer zorg en toezigt zal moeten besteed worden dan tot nu toe, ik geloof dat men veilig zeggen kan in alle Europeesche legers geschied is. De klagt over het gebrekkige gehalte der hospitaalsoldaten is eene algemeene, en niet ten onregte heeft de heer GORI op de dringende noodzakelijkheid gewezen dat hierin verbetering worde gebragt, terwijl hij tevens de voornaamste middelen daartoe aanwees. „Op drie factoren,” zoo sprak hij onder anderen, „komt het ten slotte voornamelijk neêr, op *keuze, opleiding* en *belooning*.” En juist in die woorden ligt, volgens mij, eene belangrijke fingerwijzing van het groote nut, dat de comités in dit opzicht stichten kunnen. In tijd van vrede, in den tijd dus van voorbereiding, kunnen zij die drie factoren aanwenden. Zij zullen, wanneer zij het ernstig willen, in den kring, waarin zij zich bewegen, stof genoeg vinden om eene goede keuze te doen

van personen, die aanleg hebben om tot goede ziekenverplegers te worden opgeleid, en wat de belooning aangaat, voorzeker, er zal geen beter gebruik van een gedeelte der hun toevertrouwde gelden gemaakt kunnen worden, dan wanneer zij ze aanwenden om op een gegeven oogenblik terstond een aantal degelijke verplegers naar het slagveld en de ambulances te kunnen zenden.

Raadplegen wij hier ook de ondervinding van den laatsten oorlog, dan zullen wij — hoezeer de opgaven, die mij ten dienste stonden, verre van volledig zijn — de opmerkelijkste resultaten aantreffen. Meer dan 1500 verplegers en verpleegsters, allen behoorlijk voor hunne taak voorbereid, zijn òf bij het leger te velde òf bij de ambulances werkzaam geweest: de meesten daarvan werden afgezonden door de katholieke en protestantsche inrigtingen, die zich de ziekenverpleging in het algemeen tot hare bijzondere levenstaak hebben gesteld, en waarmede de hulpcomités bij tijds in verbinding waren getreden, zoodat zij wisten, over welke krachten zij eventueel zouden kunnen beschikken; maar ook verschillende comités hebben uit de stad hunner inwoning bijzonder daarvoor opgeleide personen naar het tooneel des oorlogs gezonden.

Eene gewigtige vraag, die tot zeer uiteenlopende beschouwingen heeft aanleiding gegeven, is die, of de vrijwilligers ook op het slagveld zelf, tijdens het gevecht, hunne diensten moeten en kunnen bewijzen; met andere woorden, of hunne taak reeds dáár zou beginnen, waar het er op aankomt de geblesseerden zoo spoedig mogelijk uit het slaggewoel naar de ambulances te vervoeren. Omtrent de wenschelijkheid om daarvoor zooveel mogelijk handen beschikbaar te hebben zonder de slaglinie te veel te verzwakken, zal wel geen verschil van gevoelen bestaan. CHÉNU zegt in zijn rapport over de geneeskundige dienst gedurende den Krim-oorlog: „Het is volkomen bewezen, dat de geschotene wonden in vele gevallen met zulk een aanzienlijk bloedverlies gepaard gaan, dat daaraan 5 of 6 ten honderd der gekwetsten op het slagveld sterven, in weerwil van den spoed, waarmede men ze te hulp komt.”

Maar, is het mogelijk dat die taak door bijzondere personen verrigt worde? Op de conferentie te Genève hebben zich verscheidene stemmen van bevoegde en oudervindingrijke personen, zoo-

wel in bevestigenden als ontkennenden zin doen hooren; op de slagvelden van de laatste jaren heeft men verscheidene vrijwilligers den kogelregen zien trotseeren om gekwetsten uit het vuur te brengen. Doch aan den anderen kant zal de streng disciplinaire inrigting van een leger, de noodzakelijkheid van onvoorwaardelijke onderwerping aan eene opperste leiding, het onvermijdelijk vereischte dat de meest volkomen orde en regelmaat in dergelijke kritieke omstandigheden op de plaats van het gevecht heerschen, een beletsel zijn om er elementen toe te laten, die aan de eigenlijke militaire hiërarchie vreemd zijn.

Na het voor en tegen overwogen, en daarbij de ondervinding geraadpleegd te hebben, geloof ik, dat men tot de conclusie moet komen, dat de omstandigheden alleen in bijzondere gevallen aan de vrijwilligers veroorloven zullen, zich in het vuur te begeven. Dit laatste zal bijv. zeer goed het geval kunnen zijn bij belegeringen, zooals de ondervinding in den Sleeswijkschen oorlog heeft geleerd. Daar waren onder anderen zestien jongelieden als vrijwilligers, kweekelingen van het bekende „Rauhe Haus” in Hamburg, die zich bij het beleg der Düppeler-schansen op de meest bedreigde punten bij de voorposten ophielden, en tot die eervolle maar gevaarlijke dienst geautoriseerd waren door Prins FREDERIK KAREL, den opperbevelhebber van het belegeringskorps. Uitstekende diensten hebben die vrijwilligers daar bewezen; eene eervolle vermelding op de legerorde was hunne belooning, maar meer nog de levendige sympathie der troepen, die hen al zeer spoedig op hunne waarde wisten te schatten en hunne verschijning telkens met luide betuigingen van de warmste geestdrift begroetten.

Men moet derhalve een dergelijk vrijwillig hulpbetoon op het slagveld zelf niet buitensluiten, maar het ook volstrekt niet opnemen onder de voornaamste doeleinden, waarnaar men streeft. Een hoofdvereischte, eene *conditio sine qua non* hierbij is, dat de vrijwilligers, die zich tot het verleenen van hulp aan de gekwetsten bij de troepen aansluiten, zich in den vollen zin des woords aan de militaire discipline onderwerpen, en zich onder de bevelen stellen van de krijgsofcommandanten, zoo als trouwens in het 6e artikel van het besluit der Geneefsche conferentie is bepaald.

Vatten wij nu kortelijk te zamen hetgeen wij over het doel en

den werkkring der comités hebben gezegd, dan zien wij, dat zij zich in vredetijd voornamelijk hebben bezig te houden met eene degelijke voorbereiding om terstond bij het uitbreken der vijandelijkheden te kunnen handelen. Tot die voorbereiding behoort inzonderheid: het opwekken tot algemeene deelneming; het bijeenbrengen van gelden; het onderzoeken van de verbeteringen, die zoowel binnen- als buitenslands op het terrein van hygiëne en ziekenverpleging worden voorgesteld, waarbij eene bijzondere zorg moet worden gewijd aan de kleine transportmiddelen; het opleiden van bekwame ziekenverplegers en verpleegsters; het treffen van de noodige maatregelen om zooveel mogelijk geschikte en geoefende personen op een gegeven oogenblik beschikbaar te hebben om hulp te verleen in de ambulances en hospitalen.

Is de oorlog uitgebroken, dan vooral is eenheid in de leiding van het geheel een allereerst vereischte. Het hoofd-comité treedt terstond in overleg met de regering, en stelt de krachten, waarover het beschikken kan, ter dispositie van het legerbestuur, daarbij evenwel zijne zelfstandigheid bewarende in het beramen zijner maatregelen en het beheer over zijne middelen. Een of meer zijner gedelegeerden begeven zich naar het leger te velde, stellen zich daar, door persoonlijk onderzoek, op de hoogte der behoeften, en blijven in voortdurende verbinding met het hoofd-comité om aan te geven, waar hulp vereischt wordt, en waarin die hulp bestaan moet. Hier vooral zal het er op aankomen, dat met oordeel en takt gehandeld worde. Als verbindingsmiddel tusschen het leger en de liefdadigheid der natie zal de Vereeniging met betrekking tot de laatste de impulsie moeten geven en de leiding op zich nemen, en in betrekking tot het leger zich moeten voegen naar de impulsie en de leiding, welke van die zijde komen.

Uitgezonderd in de zeldzame gevallen, waar zij door den drang der omstandigheden genoodzaakt kan zijn zelve het initiatief te nemen en op eigen verantwoordelijkheid te handelen — en zulke gevallen hebben zich in de laatste oorlogen voorgedaan — moet zij nimmer het beginsel uit het oog verliezen, dat ondersteuning en, zoo noodig, aanvulling van de officieele geneeskundige dienst haar hoofddoel is. Met den militairen arts moet zij in verbinding blijven om zijne wenschen te vernemen, om in de behoeften,

welke hij het dringendste oordeelt, te voorzien. Aan de zieken en gewonden mag niets verstrekt worden dan op zijne aanvraag of op zijne autorisatie; al het mindere personeel, waarover de Vereeniging beschikken kan, moet hem onvoorwaardelijk gehoorzamen. Dan alleen zal hare medewerking vruchten kunnen dragen en overal welkom en gewenscht zijn.

Tot hiertoe hebben wij de taak der hulp-comités alleen beschouwd met betrekking tot de regtstreeksche materiele hulp, die zij aan de gewonde krijgslieden kunnen verleenen; vergun mij, dat ik ten slotte nog met een enkel woord spreek over een ander gedeelte van het terrein der algemeene philanthropie, waarop zij hunne werkzaamheid krachtig kunnen ontwikkelen, over wat men moreele hulp zou kunnen noemen.

Het lijdt geen twijfel, dat de opwekking en versterking van het moreel een heilzamen invloed op den lichamelijken toestand van een zieke of geblesseerde uitoefent, dat het zijne genezing bevordert, en reeds daarom sluit zich de moreele hulp zoo weldadig aan de materiele aan; maar afgescheiden nog van dit positieve voordeel, voor zooveel het de herstelling van den gewonden krijgsman betreft, moet de philanthropie niet vergeten, dat hier een lijden te lenigen valt, dat op zich zelf genomen reeds zoo groot, ja dikwijls grooter is dan het lichamelijke. Wie zou het kunnen zeggen, wat er omgaat in het hart van die honderden en duizenden lijders, die daar lange dagen en lange nachten op hun ziekbed liggen uitgestrekt, wanneer zij denken aan hunne betrekkingen, aan ouders, aan vrouw of kinderen, van wie ze niets vernemen, en zelf buiten staat om hun eenig bericht te zenden; wanneer ze denken aan hunne toekomst, welk ligt aan hun naderend einde, dat aan de hunnen waarschijnlijk alleen zal bekend gemaakt worden door de lange onverschillige lijsten van de namen der dooden of vermisten. Wie zou het betwijfelen, dat die pijnigende gedachten, die zooveel krachtiger oprijzen, naarmate het ligchaam zwakker is, eene kwellung te meer zijn bij de ellende, die moet worden doorgestaan, bij het lijden, dat moet worden gedragen.

Hierin nu kan de officieele hulp zeer weinig, maar daarentegen de bijzondere liefdadigheid zeer veel verrigten. Zij alleen kan

woorden van bemoediging vinden, die den armen soldaat opbeuren en kracht geven, die de laatste oogenblikken van den stervende verzachten. Zij kan zich belasten met het overbrengen van berigten aan zijne betrekkingen, zooals zij dan ook en in den Amerikaanschen, en in den Deenschen, en in den Pruisisch-Oostenrijkschen oorlog geregelde correspondentie-bureaux oprigtte, die voor alle schrijfmateriën zorgden en duizenden brieven verzonden en ontvingen; zij kan er voor waken, dat aan de stervenden zooveel mogelijk die geestelijke hulp verleend worde, waarop zij prijs stellen; zij kan hunnen doodstrijd verligten door hun de verzekering te geven, dat hunne laatste woorden, hunne laatste wenschen aan hunne achtergelaten betrekkingen zullen worden medegedeeld, dat de kleinigheden, die zij nalaten, niet in handen vallen van hebzuchtige onverschilligen, maar als eene laatste dierbare herinnering naar hun ouderlijk huis zullen worden teruggezonden; en eindelijk, als de laatste strijd gestreden is, zal zij er voor zorgen, dat hun ook de laatste eer worde bewezen, en dat naast de gedenkteeken van marmer en brons, waarmede de dankbaarheid der natie de nagedachtenis der gevallen aanvoerders vereeuwigt, ook de nederige graszode niet vergeten worde, waaronder de eenvoudige man uit het volk rust, die voor de eer en de vrijheid van dat volk zijn bloed vergoten en zijn leven ten offer gebracht heeft.

Dat alles, M. H., behoort evenzeer tot de taak, die op de Vereeniging tot hulp van gewonde krijgslieden rust. Die taak is groot en veelomvattend, maar zij is uitvoerbaar, omdat zij gesteund zal worden door de sympathie en de medewerking van allen. Wanneer een denkbeeld, zooals dat, waaraan die vereenigingen haar ontstaan te danken hebben, in zulk een korten tijd weerklink vindt in de geheele beschaafde wereld, dan ligt daarin het bewijs, dat het de uitdrukking is van een gevoel, dat door allen gedeeld wordt, van eene waarheid, die door allen wordt erkend. Ook al neme men den oorlog met zijn ontzaggelijken nasleep van jammer en ellende als een noodzakelijk kwaad aan; ook al blijve vooralsnog de magt om dien vreeselijken kwaal af of niet over het menschedom uit te storten, overgelaten in de handen van enkelen, en onttrokken aan de uitspraak der millioenen, die er het meest door lijden, — het is een weldadig ver-

schijnsel van onzen tijd, dien men zoo gaarne als prozaïsch en materieel afschildert, dat de meening zich krachtig begint te doen gelden, dat men zich niet met neergebogen hoofd en in werkelooze lijdzaamheid aan de onvermijdelijke gevolgen daarvan moet onderwerpen. De behoefte aan vrede openbaart zich luider en luider in het bewustzijn der volken, maar het uitzigt dat de oorlog van de aarde verdwijnen of zelfs maar alleen als zeldzame uitzondering zal voorkomen, ligt nog in een eindeloos verschiët. Iedere poging intusschen om dat uitzigt te verwezenlijken, is eene weldaad aan het menschdom bewezen. En wanneer de vereenigingen, die de slagtoffers van den oorlog te hulp willen snellen, het geheele volk in elk land tot deelneming en medewerking oproepen; wanneer zij de jammertooneelen van het slagveld in al hunne vreeselijkheid ten toon stellen, en de naakte werkelijkheid van den oorlog, die de staatkunde zoo vaak zorgvuldig bedekt houdt, voor het oog der volken ontblooten; wanneer hare onverbiddelijke statistiek die lange reeksen van gesneuvelden en verminkten met al de folteringen, die zij hebben doorgestaan, openbaar maakt, dan zal daardoor meer worden bijgedragen tot ondersteuning van den wensch naar algemeene ontwapening dan door de becijferingen der staathuishoudkundigen en de onvruchtbare bespiegelingen der vredes-apostelen. Zoo kunnen zij in de toekomst een zegen worden voor de menschheid, in het tegenwoordige een weldaad voor het leger.

De Onder-Voorzitter zegt den heer MULDER, namens de vergadering, dank voor zijne belangrijke verhandeling over een onderwerp, dat allen leden zeker de meeste belangstelling inboezemt. Hij wenscht daaraan vast te knoopen het voldoen aan een verzoek, tot hem gerigt door eenige heeren, die het initiatief hebben genomen om in 's Gravenhage een hulp-comité op te rigten, hetgeen in andere plaatsen van het land ook reeds geschiedt. Op verschillende plaatsen in de stad hebben zij lijsten ter teekening nedergelegd, waarop reeds verscheidene namen voorkomen, en hebben ook aan het Bestuur dezer Vereeniging verzocht, heden avond eene dergelijke lijst op het bureau van den Voorzitter te deponeren. De bedoeling is om, wanneer een zeker getal ondertekenaars zal verkregen zijn, die bijeen te roepen en dan de zaak

tot stand te brengen. De Onder-Voorzitter noodigt de leden uit de lijst te teekenen, indien zij willen medewerken om ook hier een comité te vestigen.

De Onder-Voorzitter stelt daarop voor om, zooveel mogelijk, bij de beraadslaging de volgorde der hoofdpunten in acht te nemen, zooals die door den spr. zijn opgegeven. Hij opent de beraadslaging over het eerste punt:

„De militaire geneeskundige dienst is, ook bij de meest doeltreffende organisatie, niet in staat, zonder medewerking van de bijzondere liefdadigheid, voldoende te voorzien in de verpleging der gewonden na eenigszins belangrijke gevechten.”

De heer GORI vraagt het woord en zegt:

Mijnheer de Voorzitter!

Ik ben in deze vergadering gekomen, om mij door den geachten spreker van dezen avond te laten overtuigen, en zoo niet, te blijven protesteeren, opdat het niet zou zijn: „*hij, die zwijgt, stemt toe.*” Ik kan mij nml. niet vereenigen met het tractaat van Genève, zoo als het daar ligt, noch met de Nederlandsche Vereeniging ter verpleging van zieke en gewonde krijgslieden, noch met de argumenten en stellingen van het geleverde betoog. Ik spreek natuurlijk van het vigeerende tractaat, om welks toepassing het thans te doen is, want het gaat m. i. niet aan, om nu reeds van mogelijke wijzigingen in die overeenkomst te gewagen en daarop hare toepassing te baseeren. Ik houd mij overtuigd, dat de contracteerende partijen tot de bedoelde wijzigingen vooreerst wel niet zullen besluiten. Bedrieg ik mij toch niet, dan zijn het juist deze geweest, en met name daaronder de groote militaire staten, die verlangd hebben, dat deze en geene andere redactie zou worden gevolgd, zoozeer afwijkende van het oorspronkelijke ontwerp.

In het bestaande tractaat dan wordt de onbeperkte neutraliteit van personen en goederen aanden militairen geneeskundigen dienst van het leger verbonden slechts onvolkomen gewaarborgd. Een beginsel, zoo oud als de beschaving. Het tractaat in quaestie wordt zodoende eene acte van teruggang. Raadplegen wij de historie, dan zien wij de zorg voor zieke en gewonde krijgslieden

oorspronkelijk toevertrouwd aan geestelijke personen en corporatiën. Eerst later, met den vooruitgang in beschaving en mensche-lijkheid, wetenschap en kunst, werd er een bepaalde militaire geneeskundige dienst gevormd. Men begreep, en terecht, dat een dienst van zooveel omvang en beleid niet aan den goeden wil van aan het leger geheel vreemde personen mogt overgelaten blijven, maar dat het de plicht en de roeping was van hen, die last gaven tot den strijd, te zorgen, dat de slachtoffers van den krijg eene in ieder opzicht uitstekende behandeling ondervonden.

In de tweede plaats kan ik geene vrede hebben met de Nederlandsche Vereeniging, zooals die bij besluit van 19 Julij jl. werd geconstitueerd. Zij draagt, ik aarzel geenszins het hier te verklaren, de teekenen van een sluimerend leven en eene spoedige ontbinding met zich om. Toen Nederland tot het tractaat van Genève was toegetreden, verbief zich eene welsprekende stem, waarnaar wij anders zoo gaarne luisteren. De generaal KNOOP, want deze was het, deed aan het slot eener keurige bloemlezing uit het verbaal van het congres van Genève eene krachtige oproeping aan zijne landgenooten, om deel te nemen aan die heerlijke taak der mensche-lijkheid bereid. Zijne stem bleef onverhoord. De publieke opinie bewees daardoor, dat zij voor deze zaak geene sympathie had. De meerderheid onzer landgenooten gaf haar votum in dien zin: is eene regeering, ook de onze, overtuigd, dat de geneeskundige diensten van hare legers of vloeten niet meer beantwoorden aan hunne roeping, dan mag zij geen oogenblik verzuimen met te zorgen, dat deze in ieder opzicht eene uitstekende worden. Eene tegenovergestelde handeling zou gelijk staan met het toevertrouwen van de veiligheid van den staat aan landstorm of schutterijen bij gemis van een welgeordend leger. En wilt gij bewijzen voor deze stelling? Het fonds voor den gewapenden dienst, hetgeen in zijn bestuur eene groote mate van achtbaarheid, kennis en ijver vertegenwoordigt, werd gevestigd in tijden, dat de herinnering aan de victorie en de vreugde over de herkre-gene vrijheid nog versch in het geheugen lagen van een dankbaar Nederlandsch volk. Die vereeniging lijdt sedert echter een kwijnend leven. Lees slechts hare jaarlijksche verslagen, volgens welke het getal onverzorgde kreupelen en blinden, en andere ongelukkigen ten gevolge van den strijd, niet bij tien- maar bij honderdtallen te

tellen is. En moeten niet herhaalde omgangen aan de huizen en collecten in de kerken datzelfde fonds komen steunen?

Dit zal dan ook de toekomst zijn van de Nederlandsche Vereeniging ter verpleging van zieke en gewonde krijgslieden in tijden van oorlog. *Aalmoezen* zullen er gedaan moeten worden, alsof Nederland niet rijk genoeg ware, om de eereschulden van zijnen roem te betalen, — *aalmoezen*, voor wie en waarvoor? Aalmoezen, om te voldoen aan den heiligen plicht, die rust op de regeering van ieder volk dat zijn rang wil bewaren te midden der beschaafde natiën; aalmoezen voor hen, die goed en bloed over hadden voor de eer, de onafhankelijkheid en de vrijheid van ons aller vaderland. Daartegen zal ik met diepen ernst blijven protesteeren. Met een stelsel, dat dergelijke consequentie heeft, kan ik geene vrede hebben.

De vereeniging in quaestie mist dus levensvatbaarheid. Daaraan ontbreekt verder eene leidende gedachte. Ik lees namelijk in de statuten van aangelegenheden en secties, maar niet, waar het op aankomt, hoe deze zullen worden voorzien en werken.

In de derde plaats kan ik mij niet vereenigen met de stellingen en argumenten van den spreker. Zij dragen de teekenen van veel goeden wil, maar missen kracht van bewijs. Zoo lees ik in de eerste stelling: de militaire geneeskundige dienst is ook — let wel — bij de meest doeltreffende organisatie niet in staat, zonder medewerking van de bijzondere liefdadigheid, voldoende te voorzien in de verpleging der gewonden na eenigszins belangrijke gevechten.

Die stelling bevat eene contradictio in terminis. Wanneer de militaire geneeskundige dienst doeltreffend, laat staan zeer doeltreffend, georganiseerd is, kan er van dusgenaamde comités geene sprake meer zijn. Ik weet wel, men zal mij kunnen tegenwerpen: *onze* militaire geneeskundige dienst zal *niet* aan hare veelomvattende taak kunnen beantwoorden. Juist *daar* wilde ik heen. Maar zij bleef dan ook jaren lang stationair — hoe en waarom zou mij thans te verre leiden. — Doch ik herhaal het: omdat het tot heden gevolgde stelsel niet deugt, moeten wij een beter stelsel hebben en niet den hobbeligen weg op der stelselloosheid.

Maar er is meer. De voorstanders eener *rustige rust* zullen in 't vervolg ieder voorstel ter verbetering in dezen tak van dienst

kunnen afwijzen met een: wij hebben immers de comités. Dit wilde ik voorkomen. Eene algeheele reorganisatie van onzen militairen geneeskundigen dienst is meer en meer noodzakelijk geworden.

Daarover zijn het alle zaakkundigen tamelijk wel eens. Doet men nu een beroep op hetgeen elders plaats heeft, ik heb er volkomen vrede met. Met genoeg zal ik zien, dat men niet alleen de blikken zal wenden naar Parijs en Berlijn om modellen te gaan zoeken voor nieuwe verwoestingsmiddelen, maar tevens zal gaan acht geven op de loffelijke pogingen, die daar en elders zijn aangewend, om de slachtoffers van den krijg die hulp te verleenen, waarop zij recht hebben. Het Pruisische gouvernement met name, heeft na Sadowa eene commissie van summiteiten uit het vaak bijeengeroepen, om de noodige middelen te beramen tot eene algeheele reorganisatie van den militairen geneeskundigen dienst. Wij moeten daaraan een voorbeeld nemen.

Ik schaar mij volgaarne uit volle overtuiging onder hen, die van eene enquête naar onzen militairen geneeskundigen dienst alleen heil verwachten.

Ik moet eindigen en zal den loop der beraadslagingen afwachten. En nu nog dit eene, mijnheer de Voorzitter! De vereenigen ter verpleging van zieke en gewonde krijgslieden zijn thans eene zaak van mode. HENRY DUNANT en zijne volgers dragen met zich om de utopiën van een grootsch denkbeeld.

Zoo gaat het: in het sociale en staatkundige leven als in de stoffelijke en intellectueele wereld, moet hij, die een dam zal leggen door een breeden stroom, eene groote mate van kracht kunnen ontwikkelen! Zal ik daartoe in staat zijn? Ik weet het niet. Maar dit weet ik: dat het zwijgen, daar, waar men spreken kan met kennis en uit overtuiging, vaak wordt de verzaking van een heiligen plicht!

De heer WITTOP KONING zegt: 't Is niet zonder schroom, mijnheer de Voorzitter, dat ik het woord gevraagd heb, na den geachten spreker van dezen avond. 't Spreekt van zelf dat iemand, die niet gewend is in het publiek te spreken, na zulk een spreker wiens keurige taal, stijl en wijze van voordragt door ons allen bewonderd werd, een zware taak te vervullen heeft. Bovendien

heeft de Voorzitter verzocht niet buiten de orde te gaan, en ik heb juist iets voor te dragen, dat *geheel* buiten de orde is: ik vermeen namelijk in het gesprokene van heden avond ééne leemte ontdekt te hebben, en wel dat de geachte spreker niets heeft aangegeven ter verzachting van de rampen van den zeeoorlog. Wil de Voorzitter er mij verlof toe verleen, dan zal ik het wagen om u iets voor te stellen, hetgeen in die leemte zou kunnen voorzien, om het gesprokene van dezen avond tot een schoon geheel te kunnen maken.

Nadat de Onder-Voorzitter, door de vergadering gemagtigd, het gevraagde verlof verleend heeft, vervolgt de heer WITTOF KONING:

Deze leemte heb ik niet alleen bij den geachten spreker van heden avond ontdekt, maar ook de heer BOSSCHA, in zijne anders schoone brochure „het roode kruis” geeft niet aan, wat er gedaan is of kan worden om de rampen van een zeeslag te verzachten. Deze toch zegt op pag. 25 wel „de geneeskundige dienst bij de zee- en landmagt is geroepen enz.” en noemt daar de zeemagt vóór de landmagt; maar verder handelt zijne brochure geheel over den oorlog te lande zonder verder eenige aandacht te schenken aan dien ter zee.

Zelf tot het edele vak der zeemagt behorende, en zelf kennis gemaakt hebbende met de verschrikkelijkheden van den zeeoorlog, waag ik het de taak over te nemen, die of door den heer BOSSCHA en den geachten spreker van heden avond als wanhopig is opgegeven, of dat zij beiden zich niet bevoegd oordeelden er een palliatief voor te vinden, of wel dat het door beiden is overgeslagen — doch dit laatste is wel niet aan te nemen, — rekenende op de welwillendheid der vergadering. Ik verzoek u dan mij wel te willen veroorloven u een voorval uit een zeeslag te verhalen, ten einde den niet zeevarenden het duidelijker te maken wat er wel te doen is om de rampen van den zeeoorlog te verminderen en welke die rampen voornamelijk zijn.

Verplaatst u dan in uwe verbeelding op de Adriatische zee bij het eiland Lissa, alwaar de Oostenrijksche vloot, onder den admiraal TEGETHOFF, en de Italiaansche, onder bevel van den admiraal PERSANO, elkander bevechten. Het weêr is onstuimig; het wanit hard; dik, regenachtig, vuil weêr, met eene hooge zee,

zoo hoog en ruw als die met noordelijke winden aldaar kan zijn; de slag was reeds een geruimen tijd aan den gang, de dampkring met rook vervuld.

Het nu volgende heb ik vrij gevolgd en vertaald uit het rapport van den admiraal TEGETHOFF, voorkomende in het „Archiv für Seewesen.” Hier heb ik er wat bijgevoegd om het den niet zeevarenden duidelijker te maken, daar heb ik korthedshalve wat weggelaten.

Plotseling — zoo schrijft admiraal TEGETHOFF — ontmoetten de Ferdinand-Max (het Oostenrijksche admiraalschip) en de Re d'Italia (beide gepantserde schepen) elkander. De kommandant van de Ferd.-Max de grijze kleur van den vijandelijken bodem onderscheidende en hem in eene gunstige positie om te rammen ziende, bragt hij zijne moedige en schoone manoeuvre om den vijandelijken bodem aan te vallen ten uitvoer.

.
De Re d'Italia trachtte zich te redden door achteruit te stoomen. De Ferd.-Max zette volle kracht aan, klaar om dadelijk achteruit te slaan; dit is noodig, omdat het rammende schip, zoo het zijn vijand in den grond gespoord heeft, zich door achteruit te stoomen moet trachten los te maken, wil het geen gevaar loopen van te zinken door het breken van het voorschip, als daar een ander zinkend schip aanhangt.

Het schip liep $11\frac{1}{2}$ mijl en bonsde tegen de bakboord- (linker) zijde van den vijand aan. Het geheele gevaarte deed een verschrikkelijk gekraak hooren.

De schok was zoo verschrikkelijk, dat de Re d'Italia over stuurboord- (regter) zijde viel. Door de zee en den schok verhief zich de Ferd.-Max boven de Re d'Italia uit, en met de neêr gaande zee viel hij op zijne (R. d'I.) zijde neder, pantserplaten en verbindingen verbrekende. De Re d'Italia had een bres van ruim 132 □ voeten, zoo als men later op de Ferd.-Max kon name-ten, zijnde het geleverde ijzeren voorschip juist zoo ver als het in den vijandelijken bodem gedrongen was, geheel blank geschuurd. De Re d'Italia, geheel gebroken, viel nu voor eenige oogenblikken over bakboord terug, zoodat men ieder op dek kon onderscheiden; het water stroomde de bres binnen. Men zag de bemanning, zich verdringende, de trapgaten doorstormen en in mast en tuig opklimmen.

Het werk der verwoesting was geëindigd ; toen de Ferd.-Max zich langzaam terug trok , zonk het vijandelijke schip , en spoedig was het werk der vernieling voltooid.

De Oostenrijksche officieren zagen met verstomming wat zij gedaan hadden , maar er was geen oogenblik te verliezen. In slechts weinige oogenblikken zonk de Re d'Italia , te midden der angstkreten en het hulpgeschrei der equipage.

Gedurende ééne minuut was er totale stilte ; het kanon zweeg. In dien tijd zonk het schip geheel weg ; het water vulde het , sloot er zich boven dicht ; nog eenige draaikolken en steeds grooter wordende kringen bleven over om de plaats aan te wijzen , waar de Re d'Italia gezonken was , en hiermede was alles afgeloopen.

Ieder zag verstomd in de diepte neder , totdat de oppervlakte zich vulde met menschen , die op het punt waren om te verdrinken en wier kreten hartverscheurend waren.

Had men pas te voren gesidderd over het gedane werk , nu was er geen tijd te verliezen ten einde te trachten te redden wat nog te redden was.

De admiraal TEGETHOFF beval de sloepen te strijken en te stoppen ; de Elisabeth , een Oostenrijksch raderschip , aviso , snelde ter hulpe , doch de vijand schoot op de sloepen , en men zag van beide kanten twee groote Italiaansche fregatten aankomen , om den aanval te hervatten. De menschlievendheid moest voor de zorg tot eigen verdediging plaats maken.

De Italianen beletten hunne eigene lieden te redden ; de Ferd.-Max zag zich door een gepantserd fregat der Italianen bedreigd , dat hem aan bakboords-zijde kwam aanvallen ; de tegenwoordigheid van geest van den vlagkapitein en de uitmuntende werking van het roer redde het admiraalschip van een gelijk lot als dat der Re d'Italia.

.
De veroorzaakte schade door het rammen aan boord van de Ferd.-Max zelve konde niet dadelijk juist overzien worden ; het schip maakte belangrijk veel water en zijne geschiktheid om nog eens te rammen was zeer twijfelachtig.

Daar de slag zich verder van dit tooneel verplaatste , was het de Elisabeth mogelijk om naar de plaats van het onheil terug te keeren en nog zooveel volk als mogelijk was te redden ; doch

ook deze poging mislukte, daar weder twee gepantserde fregatten haar aanvielen en noodzaakten af te trekken.

Op het laatst van den slag werd de Palestro door de Drache geënfleerd en in brand geschoten, en sprong spoedig daarop in de lucht.

Volgens het geloofwaardigste en onzijdigste bericht (*Times* 31 Aug.) hebben de Italianen 740 man verloren, als: ongeveer 400 verdrinken, 241 gedood door het in de lucht vliegen van de Palestro, en slechts 109 gedood of gekwetst.

Het aantal dooden is zeker niet te vergelijken bij dat van een veldslag, waar het er op aankomt om menschen te verslaan, terwijl in den tegenwoordigen zeeoorlog het voornamelijk te doen is om schepen te vernielen, en al sneuvelt er niemand bij, het doel is bereikt, als men 's vijands schepen vernield heeft en alzoo meester der zee geworden is; of, zoo als de Oostenrijkers, een bedreigd punt (Lissa) te ontzetten en bovendien den vijand te noodzaken naar zijne havens (Ancona) terug te keeren.

Was het doel van den Oostenrijkschen admiraal geweest de vloot der Italianen te vernielen, dan zeker had nog menig Italiaansch en misschien Oostenrijksch oorlogschip het lot der *Re d'Italia* gedeeld; en hoe vele menschen zouden er dan noodeloos verdrinken zijn? Ja, 't kon mogelijk worden, dat, gelijk in een wel bekende fabel, waar twee honden zoo lang vochten tot er slechts één staart overschoot, de beide vijanden elkander vernielden en er zelfs niemand overschoot om het gebeurde te verhalen. Dan ten minste zou voor den geschiedvorschcr een onzijdige toeschouwer van onbetaalbare waarde zijn.

Men begrijpt dat dit laatste overdreven is, doch mogt eens een gecharneerde zeeoorlog gevoerd worden, b. v. tusschen Noord-Amerika en Engeland, men zou zich op veel verschrikkelijks voor te bereiden hebben.

Straks heb ik gezegd *noodeloos verdrinken*, en zeker noodeloos. Welke enorme diensten had de Elisabeth niet kunnen doen, als zij door eene neutrale vlag gedekt was geweest? Dezelfde, die reeds het bekende Engelsche jagt bewees na het gevecht der Alabama en Kearsache.

Nu werden de werkelijk zeer menschlievende handelingen van den admiraal TEGETHOFF — menig admiraal had zooveel niet eens gedaan — door de Italianen zelven belet.

Dit voorbeeld heeft het u zeker allen duidelijk gemaakt waar ik toe komen wilde; ik koos 1°. dezen slag, omdat de volgende, zoo zij geleverd worden, er zeker veel op zullen gelijken, en 2°. omdat het zelfs voor niet zeevarenden een zoo duidelijk voorbeeld bevatte, wat er te doen is om de rampen van den zee-oorlog te verzachten.

Wiens hart voelt zich niet week bij de gedachte aan die arme verdedigers des vaderlands, opgesloten in een drijvend ijzeren fort, door water omringd, dat, na misschien reeds een vijand vernield te hebben, eindelijk, en dit is zeer denkelijk, een reddeloos wrak in zinkenden staat is geworden; en dan verbeelde men zich hoe die door het succes opgewondene zeelieden plotseling afgekoeld bij hunne vijanden in het koude zilte water liggen te spartelen, tusschen de zich snel voortbewegende zeemonsters. En *geen* vriendelijke hand is daar om hen te redden! Geene comités om deze drenkelingen uit hun vreeselijk lot te verlossen, hebben daar hunne vertegenwoordigers gezonden!

Eerst onlangs van eene reis rond de wereld teruggekeerd zijnde, en dus misschien iets voorstellende dat reeds door een ander, en beter dan door mij, is voorgesteld, waag ik het toch tot de volgende conclusie te komen.

Wil men wezenlijk iets doen om de rampen van den zeeoorlog te verminderen, dan hebben de verschillende maritime mogendheden thans, nu het nog vrede is, eene overeenkomst te sluiten, waarbij zij zich verbinden, dat in een zeeoorlog hunne schepen zullen gevolgd worden door schepen, gedekt door eene vlag met het roode kruis in een wit veld, van beide partijen dezelfde bescherming genietende als aan de inrigtingen ter verpleging van gekwetste krijgslieden gewaarborgd is.

Een schip dus als de Elisabeth, een goed zeewaardig en snelstoomend schip, voorzien van alle mogelijke reddingsmiddelen en inrigtingen ter verpleging van zieken, worde bestemd om bij te leveren zeeslagen tegenwoordig te zijn. Zulk een schip worde door het gouvernement aan het comité afgestaan, dat zorgt voor de reddingsmiddelen en de inrigting tot verzorging der drenkelingen.

Zoo ver mij bekend is, en het zwijgen van den heer BOSSCHA en van den genchten spreker van dezen avond geven mij daarden

noodigen grond toe, is er tot dusverre nog niets ter bereiking van dat doel gedaan.

Mogt dan ook deze vergadering zich uitsluitend ten doel gesteld hebben de beoefening der krijgswetenschappen, ten einde opwekking en geschiktheid ter verdediging van het geliefde vaderland onder onze landgenooten te verspreiden, — zouden wij daarom ons doel missen zoo wij ook, op het terrein van den oorlog, humaniteits-begrippen voorstonden, en alles wat in ons vermogen staat aanwenden om de rampen van den oorlog te helpen verzachten? Het voorkomen van den oorlog toch moet tot dusverre als utopie beschouwd worden.

Ik roep daarom de hulp van het bestuur dezer vergadering in, om, zoo er nog niets tot leniging van de rampen des zeeoorlogs gedaan is, alles te doen wat in haar vermogen is en wat haar het beste zal toeschijnen, ten einde de regering van ons land, als maritime mogendheid met hare schoone historie achter zich, te bewegen, het initiatief te nemen, zooals Zwitserland voor den oorlog te lande gedaan heeft, ten einde het door mij voorgestelde door de andere zeemogendheden te doen nannemen.

Ben ik echter de eerste niet die dit denkbeeld aangaf, dat dit voorgedragene dan strekke ter aanvulling van de voordragt door den heer MULDER dezen avond gehouden.

De Onder-Voorzitter zegt dat de vorige spreker een beroep heeft gedaan op deze Vereeniging, om het hoofd-comité opmerkzaam te maken op de behoefte aan zoodanige comités ook voor een zeeoorlog. Hij meent dat aan dien wensch het best zal voldaan worden door een verslag van deze vergadering aan het hoofd-comité der Vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog te zenden.

De heer STIELTJES doet opmerken, dat de hulp, die de heer KONING verlangt, niet door eene particuliere vereeniging kan verleend worden, die geen stoomschepen daartoe in dienst kan stellen. Die hulp moet van het Rijk uitgaan. Daarom zou Spr. het verslag aan de regering willen zenden.

De Onder-Voorzitter wil deze zaak gaarne in eene bestuurs-

vergadering bespreken, ten einde nader worde overwogen welken weg in deze zou behooren te worden gevolgd.

De heer LINDO moet protesteeren tegen hetgeen de heer GORI heeft gezegd, dat, toen de generaal KNOOF zeer welsprekend ten gunste der Vereeniging had gesproken, zijne woorden geen weêrklank hadden gevonden, en men onverschillig was gebleven en gewezen had op de regering. Spr. gelooft integendeel dat men zeer bereid was en verder bereid zal worden gevonden tot het beoogde doel mede te werken, mits men daartoe opgewekt worde en de gelegenheid vinde om in deze hulp te bewijzen. Spr. gelooft, dat de comités in vreedestijd krachtig moeten georganiseerd worden; dat daartoe een ernstig beroep op het volk moet worden gedaan; dat er geen ander middel bestaat wanneer men in tijd van oorlog goed wil werken; maar ook dat van officieele zijde in deze niets behoort uit te gaan. De vele namen, welke men reeds, zonder eenige officieele hulp, op de inteekeelijsten vindt, bewijzen genoeg dat het hier niet aan belangstelling ontbreekt en spreken het beweren van den heer GORI tegen. Een tachtigtal namen zijn hier ter stede binnen zeer weinige dagen reeds verkregen. Spreker meent te mogen verzeren dat er nog veel meer bereid zijn, en weet stellig dat er ook reeds een aantal dames zijn, die zich tot een comité zullen vereenigen.

De heer VERSPIJCK is van oordeel dat de heer GORI zich in zijn antwoord vergist heeft, of dat hij de organisatie der geneeskundige dienst verwacht met het doel dat men zich voorstelt te bereiken door de comités tot ondersteuning van gekwetste krijgslieden. De organisatie der geneeskundige dienst moge in een land zoo goed zijn als zij wil, gelijk onder anderen in den laatsten Pruisischen oorlog het geval was; maar de comités gaan van een geheel ander denkbeeld uit. Men kan toch niet in tijd van vrede een genoegzaam aantal ziekenverzorgeren en hospitaalsoldaten opleiden, die in geval van oorlog noodig zullen zijn om hulp te verleenen. De hulpmiddelen voor gekwetsten, die door particulieren worden gezonden, worden dikwijls, zooals onder anderen 1830 geleerd heeft, niet zoo geëntiliseerd als wenschelijk zou zijn, en aan den anderen kant is het gouvernement niet bij magte alles te

verstrekken wat noodig is. Spr. gelooft dus, dat men, bij de beste organisatie van de geneeskundige dienst, nimmer in staat zal wezen alles te verschaffen wat vereischt wordt; het gouvernement zal bij voorbeeld niet al de ziekenoppassers kunnen leveren, die men dan noodig heeft.

Aan den heer STIELTJES moet spr. het volgende antwoorden. Als hij zich niet vergist, lag het wel degelijk in de bedoeling van het comité van Genève, te zorgen voor de *blessés de terre et de mer*; dat staat althans in de statuten van het comité. Dit moet echter uitgaan van de regering; want als wij in conflict geraken met eene groote mogendheid, kunnen particulieren de middelen niet verschaffen, om ter zee hulp te verleen. Door eene kleine wijziging in de statuten van het hoofd-comité meent spr. dat het denkbeeld van den heer WITTOP KONING verwezenlijkt zou kunnen worden.

De heer GORI herinnert, dat het tractaat van Genève vijf jaar geleden gesloten is, en er dus sinds lang gelegenheid bestaan heeft om er verbeteringen in te brengen. Met opzigt tot de meening van den heer VERSPIJCK vraagt spr., wie zich in 1868 als ziekenverpleger verbinden zal voor een oorlog, die misschien eerst in 1878 zal uitbreken? Men zal dus aanhoudend ziekenverplegers vormen, doch zij zullen er niet zijn als men ze juist noodig heeft.

De heer DE CASEMBROOT meent de vergadering uit de dwaling te moeten brengen, dat de werking der comités bij een zeeoorlog nog niet zou besproken zijn. Het tegendeel is waar. Op de vergadering van gedelegeerden te Parijs, waaraan de admiraal van KARNEBEEK deel heeft genomen, is het belangrijke punt in overweging genomen om ook de zeemagt te voorzien van de middelen, benooidigd om in tijd van oorlog hulp te verleen. Het rapport van den heer VAN KARNEBEEK is nog niet ingekomen. Spr. zou dus het bestuur dezer vergadering in overweging willen geven, om, alvorens eenigen stap te doen, het verslag af te wachten, dat te dien aanzien aan het hoofd-comité zal worden ingezonden.

De heer VERSPIJCK is van oordeel, dat de heer GORI zich eene utopie voorstelt. Wat betreft dat men in 1868 geene ziekenver-

plegers zou kunnen vinden, die zich zouden willen verbinden om in 1878 dienst te doen, stelt spreker zich voor, dat, indien het hoofd-comité dadelijk over zekere middelen kon beschikken, het ook wel degelijk in staat zou zijn in tijd van vrede ziekenverplegers op te leiden. Deze behoeven niet bepaald in hospitalen werkzaam te zijn, want er zijn vele middelen waardoor men hen, zoo al niet tot volmaakte ziekenverzorgers vormen, dan toch zeer goed oefenen kan, bijv. in het aanleggen van verbanden voor bloedvloeijingen, enz. Het dunkt spreker, dat men tegen betaling wel menschen zou kunnen krijgen, die zich eens of tweemaal 's weeks buiten de werkuren of op Zondag daarin zouden willen oefenen, indien zij het uitzigt kregen, om, als er oorlog uitbrak, tegen goede belooning in staat gesteld te zullen worden geteene, wat zij geleerd hebben, in praktijk te brengen.

De heer SCHRAVER gelooft dat de comités de kracht om met goed gevolg werkzaam te zijn, zullen ontleenen aan de ondersteuning, die zij zullen ontvangen. Eene doelmatige organisatie en een krachtig handelen door comités is te verwachten, wanneer het publiek den wil betoont zich groote of kleine opofferingen te getroosten en geldelijke bijdragen te verstrekken. De heer MULDER heeft ons in onze verbeelding gevoerd naar het slagveld van Solferino, en heeft ons de ijzingwekkende tafereelen geschetst, die zich daar voordeden. Die schildering heeft ons aan de mogelijkheid herinnerd, dat een dergelijk tooneel zich op Nederlandschen bodem kan voordoen. Men mag aannemen dat, met het oog op de mogelijkheid eener zoodanige gebeurtenis, de Nederlanders in het algemeen en de Nederlandsche krijgslieden in het bijzonder gaarne bereid zullen zijn zich opofferingen te getroosten, ten einde het lijden te verzachten of het leven van hunne krijgsmakkers te redden en te rekken. Spr. gelooft daarom dat de officieren van de Nederlandsche zee- en landmagt in de eerste plaats geroepen zijn de op te rigten comités door geldelijke bijdragen krachtig te ondersteunen. Hij doet dus een beroep op de officieren van het leger en van de marine, om, even als zij een deel van hun tractement afzonderen voor societeiten, casino's, leesgezelschappen, enz., zich ook tot eene vaste bijdrage te verbinden tot vorming van een fonds, bestemd om hulp te verleen aan wapenbroeders,

die welligt bij de verdediging van den Vaderlandschen grond zullen worden verminkt. Mogt dit denkbeeld ondersteuning vinden, dan zouden de officieren van het Nederlandsche leger en de Nederlandsche marine een voorbeeld geven aan de wapenbroeders in alle beschaafde landen, dat misschien de schoonste vruchten zal opleveren.

De heer HERMAN DE RIDDER herinnert de ontzettende uren, die in den jongsten oorlog doorleefd zijn te Reganitz, de plek waar de Sakkers in den roemloozen oorlog roem hebben geoogst. Daar werd een bloedige slag geleverd, maar daar heeft men ook gezien wat men door hulp-comités, waarvan thans sprake is, kan uitwerken. Door de Diaconen-Anstalt werd toen de meest voortreffelijke hulp verleend. Men was reeds vroegtijdig bedacht geweest op verstandige maatregelen om in geval van oorlog de gekwetsten bij te staan. Had men dit niet gedaan, het zou met de Sakkers treurig zijn afgelopen. Zij, die in Saksen komen, kunnen daar vernemen wat de krijgslieden aan de Diaconen-Anstalt verschuldigd zijn. Volgt men het voorbeeld dier inrigting, en neemt men reeds in vreedstijd de noodige maatregelen om in oorlogstijd gereed te zijn, dan kan men succes hebben. Spreker bepaalt zich tot dit eene punt, ofschoon hij gaarne nog andere zou willen aanroeren, o. a. de vergelijking door den heer GORI gemaakt tusschen de toekomstige hulpvereenigingen met het fonds voor de gewapende dienst. Maar hij laat dit aan anderen over.

De heer WITSENBOURG zegt, dat de heer MULDER heeft medegedeeld dat de gedelegeerde van Rusland te laat op de conferentie van Genève kwam, om het tractaat mede te helpen vaststellen; dat Oostenrijk een weigerend en Turkije in 't geheel geen antwoord gezonden heeft. Daarom wenscht spr. nu aan den heer MULDER te vragen, of Rusland sedert tot het tractaat is toegetreden, of Oostenrijk bij zijne weigering gebleven is, en zoo ja, welken invloed dat in den laatsten oorlog tusschen Oostenrijk en Pruisen gehad heeft, welke tegenwerking dat heeft te weeg gebracht tusschen de oorlogvoerende partijen. Eindelijk wenscht spr. te weten of er nog geen antwoord van Turkije gekomen is.

De heer MULDER meent, dat indien een en ander is geopperd tegen de denkbelden, welke hij heeft medegedeeld, hij toch ook de voldoening heeft gehad dat zeer veel van hetgeen hij gezegd heeft adhesie heeft gevonden. Hij zal derhalve, vooral na hetgeen reeds door verscheidene sprekers gezegd is, bij het beantwoorden der weinige tegenwerpingen zeer kort kunnen zijn.

In de eerste plaats heeft de heer GORI gesproken over het tractaat van Genève. Spr. heeft echter daarvan weinig gezegd, maar voornamelijk over de Vereeniging tot hulpverleening enz. gesproken, waarmede, het is waar, dat tractaat in onmiddellijk verband staat. Spr. is het met den heer GORI eens, dat het in zijn tegenwoordigen vorm onvoldoende is en zou moeten worden gewijzigd om de zegenrijke gevolgen te weeg te brengen, welke men er van verwacht.

De heer GORI heeft gezegd, dat spr. het oorspronkelijk voorstel van het tractaat had gelezen en niet het eigenlijk tractaat. Hierin evenwel vergist hij zich. De twee stukken, welke hij gelezen heeft, zijn: in de eerste plaats het besluit van de conferentie te Genève, waarbij in hoofdzaak werd bepaald dat er vereenigingen zullen worden opgericht tot het verleenen van hulp aan de gewonden. Verder kon zij niet gaan. De conferentie was geen diplomatieke vergadering, maar alleen eene bijeenkomst om de zaak te bespreken, en te trachten de beste wijze te vinden, waarop de algemeene philanthropische gedachte in practijk zou kunnen worden gebragt.

Het tweede stuk was het Geneefsche tractaat van onzijdigverklaring, dat natuurlijk alleen langs diplomatieken weg tot stand kon komen.

Het besluit, dat het uitvloeisel is geweest van de Geneefsche conferentie, betrof alleen de hulpmaatschappijen en wat daarmede in onmiddellijk verband staat.

De drie wenschen die zij daarbij heeft gevoegd (dit is het wellicht wat de heer GORI heeft bedoeld) werden juist daarom uitgesproken, omdat men begreep dat men op diplomatiek terrein niets kon doen, en het uitvloeisel van die wenschen is geweest eene uitnoodiging van den Zwitserschen Bondsraad (gesteund door keizer NAPOLEON) aan de verschillende regeringen, om diplomatieke agenten naar Genève te zenden; en door deze is de zaak

bij een internationaal tractaat vastgesteld. Het eerste wat spr. gelezen heeft, is het besluit van de vergadering van Genève, zoo als iedere vergadering gewoon is er een op te maken en waarin zij het resultaat, waartoe zij gekomen is, resumeert; de uitgesproken wenschen maakten het tweede punt uit; en het derde was het tractaat zoo als het werkelijk is gesloten.

De heer GORI merkt hierop aan, dat men eerst heeft gehad een voorstel van de conferentie en later eene diplomatieke overeenkomst, en dat er tusschen die twee een verschil bestaat als dag en nacht.

De heer MULDER hervat, dat hij nu den vorigen spreker beter begrijpt, maar dat hij van dat *projet de concordat*, dat de conferentie eerst tot onderwerp van hare besprekingen genomen had, niet gesproken heeft. In dat *projet*, opgemaakt door de heeren, die de conferentie hebben bijeengeroepen, kwam veel goeds voor, bijv. de onzijdigverklaring van de vrijwilligers en de vrijwillige vereenigingen op het slagveld, hetwelk er later uitgelaten is, omdat verscheidene mogendheden, in wier staten dergelijke vereenigingen niet bestonden, er bezwaar in zagen, hetgeen spr. zeer betreurt. Op de tweede conferentie, dezen zomer te Parijs gehouden, die spr. heeft bijgewoond, is de tweede sectie belast geweest na te gaan welke veranderingen in het tractaat van Genève gebragt konden worden. Men stelde onder anderen voor in dat tractaat op te nemen, dat vooreerst de vrijwilligers en de vrijwillige vereenigingen neutraal zouden worden verklaard, waarvan in het verdrag geen melding is gemaakt, en ten tweede dat ook het materieel der hospitalen, hetwelk volgens art. 4 oorlogsbuit zou kunnen worden, onzijdig zou zijn. Men heeft algemeen begrepen dat dit noodig was, en het voorstel daartoe zou dan ook aan de contracterende mogendheden worden gedaan.

De heer GORI heeft verder gezegd, dat het beginsel om hulp aan de gekwetsten te verleen zeer oud is. Spr. is dit volkomen met hem eens, maar vraagt of ook dat beginsel oud is, dat de natie zich in tijd van vrede voorbereiden zal om in tijd van oorlog de gekwetsten te hulp te komen en al datgeen te doen, waartoe

de organisatie der geneeskundige dienst onmogelijk in staat is.

De heer GORI heeft ook beweerd, dat sprekers eerste stelling eene *contradictio in terminis* bevat, namelijk dat de geneeskundige dienst bij de meest doeltreffende organisatie niet in staat is, zonder medewerking van de bijzondere liefdadigheid voldoende te voorzien in de verpleging der gewonden. Spr. geeft toe dat er eenige schijn van tegenspraak is, indien men dit oppervlakkig leest, maar als hij spreekt van eene doeltreffende organisatie, dan bedoelt hij natuurlijk „zoo doeltreffend als die gemaakt kan worden.” Als eene ideale organisatie mogelijk ware, dan zou die geheel voorzien in de verpleging; doch spr. gelooft niet aan een ideaal, dat eene gedwongen noodzakelijkheid tot vader en de loket-kast van eenig ministerieel bureau tot moeder heeft. Op die wijze worden geen idealen geboren en de geneeskundige dienst, hoe goed ook georganiseerd, zal altijd een terrein overlaten, waarop de weldadigheid des volks zich kan openbaren; maar die liefdadigheid moet op eene goed georganiseerde inrigting steunen, anders is haar pogen voor het grootste gedeelte ijdel. De profetie van den heer GORI, dat de Nederlandsche Vereeniging geene levensvatbaarheid bezit en daarom spoedig onthonden zal worden, hoopt spr. niet dat bewaarheid zal worden. Hij verwacht dit ook niet, wanneer men ziet wat elders gedaan is. Wat in andere landen plaats vond, geeft geene aanleiding om te verwachten, dat men hieréchee zal lijden. Waarom men geen dadelijk gehoor gegeven heeft aan de roepstem van generaal KNOOP, is waarschijnlijk aan andere redenen dan aan onverschilligheid toe te schrijven. Spr. deelt geheel de opinie van den heer LINDO. Men heeft vroeger òf niets gedaan, òf men is met de beste bedoeling een minder doeltreffenden weg opgegaan. Had men den goeden weg ingeslagen, men zou ook goede gevolgen verkregen hebben.

Spreker noemt het geen aalmoes geven, wanneer de natie aan de gekwetste zonen van het vaderland hulp bewijst, eene hulp die zij niet op eene andere wijze verkrijgen kunnen. Is het evenwel een aalmoes, dan zegt spr. dat de soldaat, die hulpeloos op het slagveld ligt uitgestrekt, die aalmoes van zijne landgenooten ook aannemen kan.

De heer GORI zegt verder: „wanneer de geneeskundige dienst goed georganiseerd is, dan zijn de hulp-comités overbodig.” Nie-

mand meer dan spr. is overtuigd van de juistheid van het be-
 weren van den heer GORI, dat men een beter stelsel voor de
 militaire geneeskundige dienst moet aannemen. Ieder is het in de
 hoofdzaak met den heer GORI eens, al moge men ook ten op-
 zigte van ondergeschikte punten met hem verschillen. Het moet
 dan ook het beginsel zijn, dat het gouvernement in de eerste plaats
 moet handelen, en alles moet doen waartoe het in staat is. Het
 is niet aan te nemen dat het gouvernement de taak, die het
 vervullen moet, van zich zal afschuiven wanneer hulp-comités
 gevestigd zijn.

Den heer WITTOP KONING moet spr. toevoegen wat reeds de
 heer DE CASEMBROOT heeft opgemerkt. De belangen der marine
 zijn wel degelijk te Parijs ter sprake gekomen, o. a. in de af-
 deeling, die door den admiraal VAN KARNEBEEK werd voorgezeten,
 en waarin Italiaansche, Duitsche en Fransche geneeskundigen en
 officieren zitting hadden. In die afdeeling is het denkbeeld uit-
 voerig besproken, en in dien geest ook een project ontworpen,
 om de weldaden der op te rigten vereenigingen ook tot de marine
 uit te strekken. Meer kan spr. hiervan niet zeggen, omdat hem
 de gegevens ontbreken. Alleen weet hij dat het denkbeeld om
 ook in het belang der marine werkzaam te zijn, aan de
 Parijsche conferentie dringend is aanbevolen door keizerin EUGÈ-
 NIE, die zich bijzonder geïnteresseerd heeft voor de Fransche
 marine.

Ten opzichte der vraag van den heer GORI: „wie zal zich nu
 verbinden en bekwamen om in tijd van oorlog bijv. als zieken-
 verpleger dienst te doen?” deelt spr. geheel het gevoelen van den
 heer VERSPIJCK. Het noodige personeel is zeker te vinden. Men
 moet daarbij vooral denken aan geestelijke inrigtingen. Van enkele
 geestelijke congregaties in Pruisen, die zich ziekenverpleging tot
 taak stellen, zijn bijna achthonderd leden op het jongste oorlogs-
 tooneel tegenwoordig geweest, en in het geheel zijn er ruim
 1500 niet officieele verplegers en verpleegsters naar de slagvelden
 van Boheme gegaan. De comités zullen zich dus in vredetijd
 met die inrigtingen in verbinding moeten stellen, om te zien
 over welk personeel men daar zou kunnen beschikken, wat daar
 te doen is, en hoe maatregelen te nemen en overeenkomsten

te treffen zijn met die gestichten, om, wanneer de tijd van nood dáár is, hulpmiddelen en personen beschikbaar te stellen.

Eindelijk de vragen door den heer WITSENBORG gedaan.

Spr. weet niet om welke reden de gedelegeerde van Rusland te laat op de conferentie van Genève is gekomen. Zooveel is zeker, dat Rusland bepaald is toegetreden. Op de conferentie te Parijs zijn dan ook leden van de Russische geneeskundige dienst verschenen, — spr. meent zelfs den chef daar te hebben aange troffen — die zeer ijverig voor de zaak werkzaam zijn geweest. Oostenrijk en de Kerkelijke Staat hebben geweigerd om tot het Geneefsche tractaat toe te treden. Wat Oostenrijk betreft, gelooft spr. dat de reden voornamelijk lag in de politieke omstandigheden, waarin dat rijk toen verkeerde, ten gevolge waarvan het niet gaarne in aanraking kwam met de Italiaansche gevolmagtigden. De Kerkelijke Staat heeft het verzoek tot toetreding afgewezen, omdat de Paus verklaarde, dat het met de vredelievende missie van zijn gouvernement en zijn land niet wel overeenkwam om zaken te bespreken, die bepaaldelijk op den oorlog betrekking hadden. Dat is de reden, die men er voor opgegeven heeft. Of nu, na het oprigten van een korps zouaven, en na het voeren van oorlog, de ideeën daaromtrent veranderd zijn, spr. gelooft het wel, maar weet het niet zeker.

Wat de toetreding van Turkije betreft, die is ook gevolgd.

De toetreding van Oostenrijk heeft plaats gehad eenigen tijd na den slag van Königgrätz. De gevolgen van de niet toetreding van dat rijk zijn in den oorlog met Pruisen zeer merkbaar geweest; daardoor zijn niet alleen voor Oostenrijk, maar ook voor Pruisen groote bezwaren ontstaan. Spr. heeft menige bijzonderheid daaromtrent vernomen uit den mond van Pruisische officieren, die den veldtogt hadden medegemaakt. Herhaalde malen hebben de Oostenrijksche artsen de neutraliteit van den vijand verlangd, op grond van het tractaat van Genève, doch dewijl hun gouvernement daaraan niet was toegetreden, hebben de Pruisen zich natuurlijk daaraan niet gestoord. Trouwens hebben de laatsten ontzettend veel overlast gehad van de geblesseerden des vijands, die zij bij duizenden moesten verzorgen, omdat de Oostenrijksche officieren van gezondheid ze bij het voorwaarts rukken der overwinnaars hadden verlaten, dewijl ze niet in ge-

vangenschap wilden geraken, een gevolg van de niet toetreding tot het tractaat.

Spr. gelooft, bij het vergevorderde uur, met deze opmerkingen te kunnen volstaan.

Nadat elf nieuwe leden zijn aangenomen, sluit de Onder-Voorzitter de vergadering.

Namens het bestuur,

L. MULDER,

Secretaris.